

ก
696257

TULIB

3 1379 00845981 1

ตำรา

หมอกกลางบ้าน

พิมพ์แจกในงานศพ

หลวงอินทร์อาญา

(หมึก นิชต์ภา)

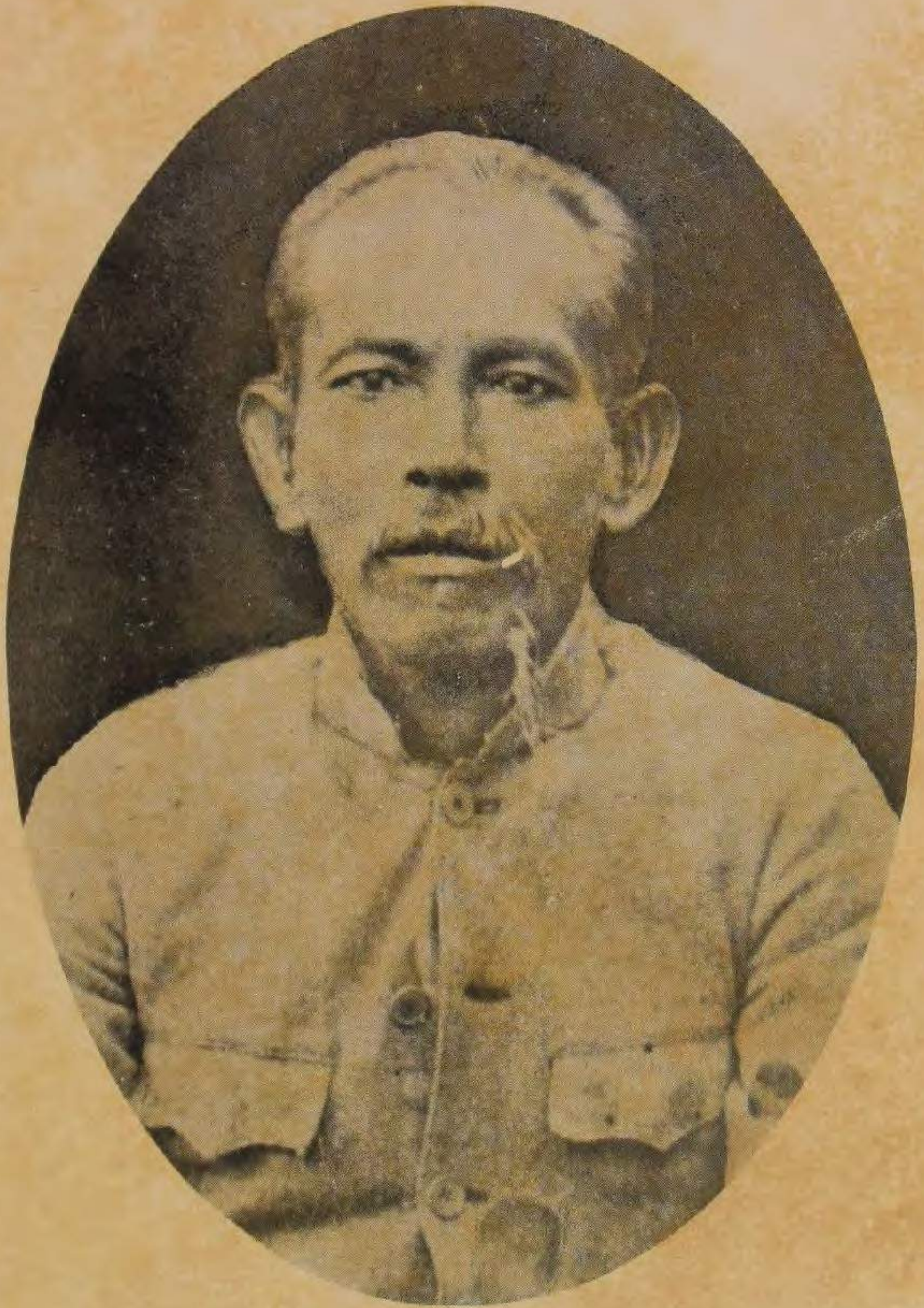
พ. ศ. ๒๔๕๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์กิมหลี่หงวน

เสาชิงช้า

*With the Compliments
of 13 Oct. 2561*

หลวงอินทร์อาญา (หมึก นิชสภา)

ประวัติสังเขป

หลวงอินทร์ อาญา (หมึก นิชสภา)

หลวงอินทร์อาญา (หมึก นิชสภา) เป็นบุตรที่ ๔
ของขุนสุภา นางสุภา (ปราง) เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี
เดือนอ้าย ปีมะเมีย พุทธศักราช ๒๓๘๘ ที่บ้านบำหรุ
หมู่ที่ ๖ ตำบลหน้าเมือง จังหวัดปาดังบุรี เมื่อมีอายุ
สมควรจะอบรมอักษรสมัยแล้ว ได้ไปศึกษาวิชา
หนังสือไทยแดง ที่วัดมะกอกจังหวัดปาดังบุรี
กับหลวงนคร (เดช) ผู้เป็นพี่ชายเมื่อยังอุปสมบทอยู่
ที่วัดมะกอก ในกาลต่อมาเมื่อขุนสุภาผู้เป็นบิดาได้
ถึงแก่กรรมแล้ว และหลวงนคร (เดช) ได้ลาสิกขา
บทจากวัดมะกอกแล้ว จึงได้หยุดภาคศึกษาเล่าเรียน
แล้วได้ไปฝึกหัดทำราชการ อยู่กับ หลวงแพ่ง ผู้เป็นลุง
(สันนิษฐานว่า น่าจะฝึกหัดราชการทางศาล) ใน

ว่างนั้น พระปรีชาทดการ (ล้าอาง) เปนผู้ว่าราชการ
 การจังหวัดปาฉิ่นบุรี เห็นว่านายหมึก (นิชต์ภา) เปน
 ผู้มีความสามารถในทางราชการดี จึงได้ให้มารับ
 ราชการในตำแหน่งที่โกตชิต (ดันนิษฐานว่า น่าจะ
 เปนมหาดเล็กรายงานอย่างในปัจจุบัน) เมื่ออายุ
 ได้ ๒๐ ปีครบอุปสมบทแล้ว จึงได้ดำพักราชการ
 อุปสมบทที่วัดบางคาง จังหวัดปาฉิ่นบุรี ได้ ๒ พรรษา
 จึงได้ลาสิกขาบท เมื่อลาสิกขาบทแล้วได้ไปฝึกหัด
 ราชการแพนทศาสตร์ อยู่กับหลวงอนุรักษผู้เป็นญาติ
 ในกรุงเทพฯ อยู่ ๑ ปีแล้วกลับมาเข้ารับราชการ
 อยู่แพนทศาสตร์ จังหวัดปาฉิ่นบุรี กับหลวงแพ่งผู้เป็น
 ดุงอีก เมื่ออายุได้ ๒๕ ปี นางสุภา (ปราง) ผู้เป็น
 มารดาเห็นว่านายหมึก (นิชต์ภา) เปนผู้มีอายุสมควร
 พร้อมด้วยความประพฤติเรียบร้อยเป็นหลักฐาน สัม-
 ควรจะมีเข้าเรือนได้แล้ว จึงได้จัดการให้สมรสกับ
 นางอินทร์ อาญา (เขียน) ธิดาของยกบัตร (อ่อน)

นางกณีน แด^{๒๒}ได้รับราชการเด็ดยมา ^{๒๒}ได้รับพระราช
 ทานบรรดาศักดิ์เปชนุจาศาด ^{๒๒}ต่อแต่นั้นมาได้เดอน
 บรรดาศักดิ์ เปนหลวงอินทร์ อาญา ^{๒๒}ต่อมาได้ย้าย
 ตำแหน่งไปเปนเจ้าพนักงานคลัง ^{๒๒}ได้รับราชการอยู่ ใน
 ตำแหน่งนอก ๓๐ ปี ^{๒๒}แล้วได้ย้ายไปรับตำแหน่งเปน
 นายอำเภอบ้านสร้าง แทนหลวงอุทัยทิศพิทักษ์ (ทรัพย์)
 ผู้เป็นนายอำเภอคนก่อนอีก ๓ ปี ^{๒๒}เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕
 เปนบทยอายุของหลวงอินทร์อาญาครบ ๕๐ ปี ^{๒๒}ทั้งเป็น
 ผู้ที่ประกอบด้วย โรคภัยกระเสาะกระแสะติดตัว อยู่ด้วย
 เห็นว่าถ้าจะรับราชการฉลองพระเดชพระคุณเกรงว่า จะ
 เดื่อมเดี้ยราชการ จึงได้ลาออกจากราชการมาประ-
 กอบการทำมาหาเลี้ยงชีพตามภูมิดำเนาเดิม ^{๒๒}คำนวณ
 อายุในราชการได้ ๒๕ ปี ^{๒๒}เมื่อลาออกจากราชการ
 แล้วได้ ประกอบ การ อาชีพ เที่ยง บุตร ภรรยา ตาม ภูมิ
 ดำเนาเดิม ^{๒๒}และได้เป็นผู้ช่วยมรรคทายกวัดบางคาง
 ประมาณ ๓๐ ปี ^{๒๒}แล้วย้ายไปเป็นมรรคทายกวัดแก้ว

พิจิตรได้ ๒๓ ปี ครั้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ. ศ.
 ๒๔๗๓ ได้เริ่มป่วยเป็นโรคชรา บุตรและธิดาได้ช่วย
 กันรักษาพยาบาลหาแพทย์มาประจำ แต่โรคนี้ก็ไม่
 ทุเลา ครั้นเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ตรงกับเดือน ๗
 ขึ้น ๑ ค่ำ พ. ศ. ๒๔๗๒ ได้ถึงกรรมที่บำเพ็ญมา
 นำเมือง อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี เวลา ๑๖ นาฬิกา
 คำนวณอายุได้ ๗๓ ปี ๗ หดวงอินทร์อาญามันบุตรชาย
 ๑ คน ธิดา ๕ คน ในเวลาที่มรณวิดิอยู่ได้ประกอบกิจ
 ให้เป็นประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตาม
 อดิศักดิ์ความสามารถของตน ได้ทูลบำรุงบุตรธิดา
 ให้ตั้งอยู่ในดีมีมาชีพโดยฐานะเป็นบุรพการีชน จนบุตร
 ธิดามีเข้าเรือนเป็นหลักฐานทุกคน จิตว่าดวงอินทร์
 อาญาได้กระทำประโยชน์แก่ชาติประการหนึ่ง ในระหว่าง
 ที่เป็นผู้ช่วยมรรคทายกวัดบางคางอยู่ ก็ได้ปฏิสังขรณ์
 ซ่อมแซมเสนาสนะหลายอย่าง เช่นได้ดัดทรัพย์ของ
 ตนปฏิสังขรณ์วัดบางคางในระหว่าง ๒๕ ปีล่วงแล้วนั้นคือ

๑ ได้บริจาครพย์ ด้ร่างฝามนังพระอุโบสถไว้ครั้งหนึ่ง
 ๒ ได้ด้ร่างค่าตากการเปรียญ ๓ ได้ด้ร่างถนนในวัด
 ๔ ได้ด้ร่างหงษ์ ๑ คู่พร้อมทั้งเต้าเต๋รีจ ๕ ได้ด้ร่าง
 กุฎี ๑ หลัง กับได้เข้าในการเรียรายปฏิสังขรณ์วัด
 บางคางอีกหลายคราว แต่เมื่อได้ย้ายไปเปนมรรค-
 ทายกวัดแก้วพิจิตรนน ได้ทำประโยชน์ให้แก่วัดหลาย
 อย่าง ที่เป็นชั้นสำคัญควรยกชนมากด่าวในประวัติน
 เช่นได้รวบรวมเงินไว้เปนก้อน สำหรับ หาผล ประโยชน์
 บังรุงวัด ๕๐๘๐ บาท เมื่อป่วยหนักเปนผู้ไม่ไว้ใจ
 ต่อชีวิต ต้องการจะเปิดองจิตต์ออกจากภาระอันสำคัญ
 จึงได้มามอบเงินรายนี้ให้กับสมภารวัดแก้วพิจิตร
 เพื่อจัดการหามรรคทายกใหม่ต๋ยไป กิจการที่หลวง
 อินทร์อาญาได้กระทำมาในระวางนี้ จักว่าได้ทำประ-
 โยชน์แก่พระพุทธศาสนา ในเวลาที่รับราชการอยู่ได้
 ปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่มีมีความ
 มัวหมองในทางราชการเลย ได้ทำกิจหน้าที่ราชการ

เต็มความสามารถตั้งประวัติดั่งกล่าวมาแล้ว ข้าง ต้น นั้น
 จัดว่า หลวงอินทร์ อาญาได้กระทำ ประโยชน์ ช่วย ชาติ
 ศาสตร์นา พระมหากษัตริย์ อันเป็นเหตุของบ้านเมืองของ
 ชนชาวสยาม ซึ่งเป็นที่ของกตัญญูกตเวทีตาชน
 พึงเคารพนับถือประพฤติดนให้เป็นประโยชน์ หลวง
 อินทร์อาญาก็ได้กระทำแล้วทุกประการ ส้มควรวเป็น
 วิทยฐานะคติของบุตรธิดาผู้เกิดมาณะภายหลัง จะพึง
 ดำเนินตาม ๆ

อโรคยา ปรมมา ลากา
ความไม่มีโรค เป็นลาภอย่างยิ่ง

พุทธภาษิตข้อนี้มีอธิบายว่า ความไม่ผาสุกเบียด
เบียดกายโดยประการต่าง ๆ เรียกว่าโรค โรคนี้มี
๒ ประเภท โรคประจำกายประเภท ๓ โรคจรมา
ประเภท ๓

หิวระหาย ปวดอุจจาระ บิดลำวะ เมื่อยขบ เหล่าน
เหล่านี้ จัดเป็นโรคประจำกาย เพราะเป็นโรคสำหรับ
กาย มีกายก็ต้องมีโรคเหล่านี้ประจำทั่วหน้ากัน ต่างกัน
แต่การแก้ไข ผู้ที่บริบูรณ์ก็ตัดอกด้วยการแก้ไข ผู้ที่
ขัดสนก็ไม่ตัดอกด้วยการแก้ไข แต่ไม่เป็นวิสัยที่จะพึง
แก้ไขคราวเดียวให้เป็นสุขเป็นนิจจรรันดร ร่างกายยัง
ดำรงอยู่เพียงใด โรคประเภทหนึ่งมีประจำอยู่เพียงนั้น
โรคที่เกิดขึ้นในบางกาดบางเวลา มีประเภทต่างๆ

แก่บุคคลบางคน เพราะเหตุภายในมีสาเหตุทั้ง ๔ ไม่
 ปกติบ้าง เพราะเหตุภายนอกถูกต้องสิ่งไม่เป็นที่สบาย
 บ้าง เพราะทั้งเหตุภายในภายนอกวิปริตประจวบกัน
 บ้าง เหล่านี้เป็นต้น จัดเป็นโรคจรมา เพราะมิได้แน
 นอนประจำกายทั่วไป

ความไม่มีโรค ไม่ได้หมายโรคประจำกาย ประ
 ดงค์เอาโรคจรมาเป็นครั้งคราวประเภทเดียว ความ
 ไม่มีโรคที่จรมาเบียดเบียนร่างกาย ชื่อว่าเป็นตาบอดอย่าง
 ยิ่งนั้น เพราะบุคคลผู้ประกอบด้วยโรค มีความเจ็บ
 บัวยไม่ผาสุกกาย ย่อมเป็นเหตุให้ใจไม่สบายด้วย
 เมื่อกายไม่สบายก็ไม่เป็นโอกาสที่จะแสวงหาตาบอด
 ซ้ำจะทำตาบอดที่มีอยู่แล้วให้หมดเบ็ดต้องไป ถ้าไม่มี
 ตาบอดคือทรพยที่จะพึงจับจ่ายใช้สอยในเวตาที่มีโรค ก็
 ทวิทุกชกอดหนดินชน เมื่อไม่มีโรคก็เป็นบุญญาตาบอด
 เพราะไม่มีโรคด้วย เพราะเป็นเหตุแห่งตาบอดอย่างอื่น ๆ
 ด้วย เพราะฉะนั้นจึงเป็นตาบอดยิ่งกว่าตาบอดอย่างอื่น

ความได้ตั้งอื่นจัดเป็นดาวกอนหนึ่ง ๆ เช่นความ
 ได้อาหารก็เป็นดาวกที่จะแกหวิ ความได้ผากเป็นดาว
 กที่จะบองกนเขนรอนปกบิตชวยวะ ความได้ที่อยู่
 เป็นดาวกที่จะได้อาศัย ความได้เงินก็เป็นดาวกที่จะได้
 จับจ่ายในกิจธุระตามต้องการ ความได้ตั้งเหต่าน
 แม้เป็นดาวกอย่างหนึ่ง ๆ แต่อาจเดี่ยหายเป็นอนัตราชน
 ไปได้โดยประการต่าง ๆ

ส่วนความไม่มีโรคย่อมเป็นดาวกอันใหญ่หลวง ให้
 ได้ประกอบ กิจการอัน เป็น บ่อเกิด แห่งดาว กทั้งทาง โลก
 ทางธรรม แลไม่เป็นสาชารณะทั่วไปแก่คนอื่น กถ้า
 คือกคนอื่นจะแย่งชิงฉกฉักไปหาได้ไม่ เพราะเหตุนี้ ความ
 ไม่มีโรค จึงเป็นดาวกอย่างยิ่งกว่าดาวกอย่างอื่น การ
 ให้ความเป็นผู้ไม่มีโรค ชื่อว่าให้ดาวกอย่างยิ่ง เพราะ
 คนนหมุมจิตต์ประกอบ ด้วยกรุณาปรารถนาจะอำนาจดาว
 กอย่างยิ่ง ให้แก่คนเจ็บป่วยทุพพลภาพ จึงได้ตั้ง
 สถานที่บำบัดภยไซเจ็บชนเป็นสาชารณะแก่คนเจ็บป่วยทั้ง

ปวง เช่นสัตว์อากาศชาติเป็นต้น แต่เป็นโอกาสให้ประชาชน
 ทั่วไปเป็นสัตว์มาชิกบริจาคนิพยของตน ๆ ตามมาก ตาม
 น้อยได้โดยไม่จำกัดชนิดของอย่างไร ความบริจาคนั้น
 เด็กน้อยในสถานเช่นนั้น ชื่อว่าเป็นประโยชน์อันใหญ่ไพ-
 ค้าด เพราะเป็นของทั่วไป ไม่เฉพาะเป็นของบุคคลใด ๆ
 ถานะบริจาคนั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรร-
 เสริญ ครัดแก่พระอานนทคังหนว่า ดูก่อนอานนท เรา
 ไม่กล้าว่าท่านที่เฉพาะบุคคล ว่ามีผลใหญ่กว่าทักษิณา-
 ทานที่ เป็นไป แล้วยุ ใน หมู่ โดย ปริยายใด ๆ เลยดังนี้

ข้อที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ความไม่มีโรค
 เป็นลาภอย่างยิ่งคงยกขึ้นไว้ณะเบืองต้นนั้น ชื่อว่า
 ทรงแสดงให้บุคคลรู้ ตักในคำของความไม่มีโรคว่าเป็น
 ตัวคัญเพียงไร ในการแสวงหาปัจจัยตามมาบำรุง
 ชีวิต เมื่อปรากฏลาภอื่น ๆ จำต้องปรากฏความไม่
 มีโรคก่อน เพราะบุคคลจะต้องอาศัยกำลังกายกำลัง
 ใจประกอบกิจธุระทั้งมวล อันความไม่มีโรคนี้มีใช้

จะเป็นสำคัญแต่ในการแสวงหาพัศุดาภภายนอกเท่านั้น
 หามิได้ แม้ในการแสวงหาบุญดาภกต่างคือบำเพ็ญ
 คุณความดีที่เป็นภายใน ก็ต้องอาศัยกำลังกายกำลังใจ
 เหมือนกัน เหตุุนนการบริหารกายให้ปราศจากโรค
 ด้วยอุบายป้องกันมิให้โรคเกิดขึ้น แลดูรักษาโรคที่
 เกิดขึ้นนั้น โดยทางอันควรแก่วิสัย จึงเป็นกิจควร
 กระทำ แม้พระบรมศาสดาก็ทรงเห็นชอบ จนถึงทรง
 แนะนำวิธีรักษาบำรุงกาย ด้วยการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ
 แลอบกายในเรือนไฟ แลประทานตำรายารักษาโรค
 บางอย่างไว้ก็มี เช่นยาตองน้ำมตรสำหรับบำรุงธาตุ
 เกดส์ ๕ คือ เนยใส เนยข้น นำน นามง นาคอย
 แก่โรคผอมเหลือง ยามหาวิภว ๕ คือ มตร कुถ เทา
 ดิน แก้อัดรพิษกคเป็นต้น

- ข้อปฏิบัติอันอันอานวยผลดานิดังดีให้ เป็น คนไม่มีโรค
 นนยอมมมทยแลวธมากหลาย ควรกต่างขณะทนแต่เพียง
 นนยเดยว ตามนยส์ภัสศรที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส

แก้สัญญาณพ ยกการเปนผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ มีเมตตา
 กรุณาแก้สัตว์ทั้งหลาย เปนเหตุให้เปนผู้ไม่มีโรค
 เพราะฉนั้นผู้หวังความเปนผู้ไร้โรค ควรมีจิตต์ประ-
 กอบด้วยเมตตากรุณาในเพื่อนมนุษย์ตลอด ถึงสัตว์ทั้ง
 ปวงก็จะได้ประสพลาภใหญ่หลวง กล่าวคือความไม่มี
 โรคเปนผลานิสงส์ดังแต่ดงมา

ก็ในการมาปนกิจศัพน์ ท่านเจ้าภาพทั้งหลายได้
 พิมพ์หนังสือแจกก็เพื่อหวังอำนวยความสะดวกคือให้ความรู้ใน
 การบำบัดโรค บันเทาทุกข์บำรุงสุขอันเป็นทางมา
 แห่งลาภอย่างยิ่ง คือความไร้โรคครบถ้วน ด้วยว่า
 ท่านผู้ถึงอัสัญญกรรม เปนผู้มีโรคกระเตาะกระแตะติด
 ความนานนาน

เพราะฉนั้นบุญกุศลทักษิณานุปทานกิจทั้งปวง ที่
 ท่านเจ้าภาพพร้อมด้วยญาติมิตรสหายบำเพ็ญมาแล้ว
 ขอเพ่งอุทิศให้แก่หลวงอินทราญาผู้ดวงดับไปปรโลก
 แล้ว เหตุฉนั้น ถ้าท่านผู้ดวงดับไปนั้นสามารถทราบ

ได้ โดยทางใด ๆ ก็ตาม ขอให้อนุโมทนาเพื่อดำเร็จ
 อริยวิบุลย ผล อริยธรรม สัมควร แก่คตภพนั้น ๆ ทุก
 ประการเทอญ ฯ

หมวดว่าด้วยสมุฏฐาน

จักดำแดงสมุฏฐาน กำหนดกาดที่เกิดไซ้ ท่าน
 ตั้งไว้ประการดี ตามคัมภีร์ปริมาณนท ให้รชนพึงรู้
 ตั้งเกิดดูเวดากาด วันหนึ่งท่านแบ่งเป็นด้ายม คินหนึ่ง
 ตามยามมีดี กตางวันมี โมงสิบสอง กตางคินร้อย
 เรียกว่าท่อม แม้นประชุมท่อมเข้าด้าม เรียกว่ายาม
 เหมือนกัน ถ้ากตางวันด้ามโมงเด่า ท่านนับเข้าว่ายาม
 หนึ่ง ขอท่านพึงกำหนดเกิด ยามเข้าเกิดเพื่อเด่มหัง
 (เด็ดด) ยามสองตั้งด้วยโตหิต ยามด้ามติดเพื่อดี
 • คตยามดีเพื่อวาทา ครนเวดาพลบค่ำ ยามหนึ่งทำด้วย
 กองตม ยามสองระดมดีชิมซาบ ยามด้ามอาบด้วย
 โตหิต ยามดีเต็มด้วยเด่มหะ สมุฏฐานตั้งว่ามา จะ

ว่างยาแซกกระต่าย เต็มหะร่ายแซกด้วยเกดอ นานม
 เตื่อไล่ประกอบ โดหิตชอบกระต่ายเปรี้ยว ตัดตั้งเดี่ยว
 ชอบบรตชม ฝ่ายข้างดมชอบเผ็ดร้อน แพทย์จึงผ่อน
 ตามเวตา กระต่ายยาแซกพด้นหาย จะพิปรายในเรื่อง
 เปรี้ยวปรากฏเคยล้าเหนียก ต้มมะขามเบือกฝักต้ม
 บ่อย เปรี้ยวร้อยรสต้มชา ชมธรรมดาบรเพ็ดกระ
 ตอม ชมเปนจอมดั่งเห็ดอม เผ็ดพอเอื่อมขิงต้ปด
 พิมเด่นมีขอไล่แซก หนึ่งเค็มแปดกนอกจากเกดอ ร
 ไข่เนื้อแกไม่หยุด มุตรมนุษย์เป็ดอกดำภู ตองตั้งร
 รดเค็มกร่อย อานบ้อยๆ ให้จำได้ จะได้ใช้แซกจูงยา
 ในตำราบ่วงแปดประการ ตามคัมภีร์โบราณแต่กาด
 ก่อนกดาวไข่เอย ฯ

หมวดยาแก้บ่วงแปดประการ

จะพรรณนาว่าด้วยยาแก้บ่วง จะกดาวลักษณะ
 บ่วงมีแปดประการ บอกให้แพทย์พึงรู้พิจารณาต

ด้วยโดยกิริยา ไช้มีมาต่าง ๆ กัน อย่าสำคัญว่าปี่ค่าจ
 เหตุเพราะธาตุต้องดำแดง ท่านให้แบ่งเป็นสี่ ตามคัมภีร์
 พระอภิธรรม คือ ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ, แยกออกไปเป็น
 สอง กระแฉับของธรรมดา ตั้งชาราไชยแฉวย จึง
 นับได้แปดประการ ชื่อของท่านพึงรู้ คือ บ่วงงุมักตา,
 ลม, คีตา, นก, โดहितน้ำโกฐุคิตเข้าเป็นแปด แม้นผู้
 แพทย์จะรักษา คูกิริยาอาการ

บ่วงงู ท่านให้เร่งกดว มัดบิดควตาปรอย ราก
 ดงบ่อยไม่หยุด ดี่ยามชุดโซมไป ม้วยบรรดัยแม่
 ม่น ถ้ามีฉนุกรมฉนอง เป็นฉองคดของฉนินบาต
 แปดยามขาดคตตาย แกะยกย้ายคุดอง ให้เอากดอง
 บินไฟ น้ำร้อนได้ไว้ฉกกรู เทออกดูได้อายดิน มา
 ให้กินคุดักหน เศษะกุกฉกพฉนหาย

• บ่วงถึง ย้ายให้ยิงพัน หาวคางฉนแน่นหน้าอก ฉาก
 ดงปรกอย่างเดี้ยว ดี่ปากเชียวขอบตาฉัด ทำฉริตฉง
 ฉานร เอามือฉอนกอดอก ดี่ยามคกเป็นฉนินบาต

ในอำนาจจะมรณา เม็ดคมะกอกผ่าดีซึก เป็ดอกดัม
 โอนึกเอาเท่ากัน คู่พรรณณณบาทหนึ่งคัมเขยวงกงวาร
 กินดองที่หายแด ๆ

บ่วงดม แปลหลายอย่าง เดียดดีข้างลงไม่มาก
 จุกอกกรากออกหน้าตาย กระทบกระวายรอนรื่อง ดี
 ยามต้องตามตำแหน่ง ซ้ำตาแดงฝนไว้ น้ำปนได้เปน
 กระต่าย ถ้วยเคียวหายเหมือนว่า ๆ

บ่วงคีตา รักษายาก ให้ตั้งรากเปนเดิม แด้วมัน
 เพิ่มอาการแรง เมื่อยขอแขงยอดอก มือเท้าฟกคัง
 หดงปุ หนึ่งสักครู่แดวกดบเหียน ทำอาเจียนรากดม
 เปด้า พุดเตียงเบากลอกหน้าตา ทังชาวปดาไม่รูร์ส
 ดนโก่หดพุดร่อแร่ ท่วงที่แท้บคัจฉิง แดวกดบหนึ่ง
 นอนแน่ ดวงให้แก ถึงด้ามวัน เอาคู่พรรณณณบาทหนึ่ง
 บาทดี รากซังชเอาห่าอน คัมควยกนเขยวงกงนา ให้
 กินซาดักดองถวย ถ้าบุญชวยกัจกหาย ๆ

บ่วงดูนก ดงคด้ายกัน โดมาชนกายนันดยของ

ให้ปวดท้อง ๆ ตันโครก หาวเรอโอกลงดำบาก หงาย
 อ้าปากรากลคณานไป หอบหายใจคตอแคต อาการเซ
 เช่นดูนก ลี้ยามตกสันนิบาต เอาเมตต์ต้วตเจ็ด
 เมตต์ เมาไฟเสร์จเป็นถ่านดำ ตระตายน้ำปูนแดงได้
 กินไปถ้วยเดี่ยวหายเหือด ๆ

อีกบ่วงเดี่ยว ดงไหลเจอย หาวหอบเห็นอยบัน
 เพื่อพิมพ์ ในตาซึมผิวกายเห็ดองท่าหงอยเงื่องให้วางใจ
 เหมือนเช่นไขสันนิบาตคตง เป็นที่ตงเจ็ดวันตาย เร่ง
 ขวนขวายแรกเปน เอาฝางเด่นแก่นไม้ดัก เอาหนักดิ่ง
 ตระกำมือ เมตต์มะกอกถ้อดัก ๕ เมตต์ เมาไฟเสร์จเอา
 วางไว้ แด้วเอาได้ขนุนละมุด อย่าไปจุดเอาที่คั่น
 เอาได้ผลที่ตูกแด้ว ตารลัมแก้วเอากิงบาท ห้างขาด
 อย่าเฉยว คมขนเขยว ๓ เอา ๑ กินบอหังกพตุนหาย ๆ

• บ่วงนำชาย จะทำฤทธิ ดงแด้วคตข้างคตุนเหียร
 ให้อาเจียนไม่หายเหือด ผิวกายเผือดฟ้งยดหนาว
 ตกตกายอุนต์ กาวลิ่งคตเป็นเจ้าของ ด่วงเข้าตอง

ยามตาย ดียามกลายเป็นสันนิบาต อย่าประมาณแรง
 แก่ท่า เป็ดอกกุ่มหน้ากุ่มบกนนั้น อีกทงหญ้าพินงแดง
 ดำดั่งแรงเต็มอภาค เป็ดอกมะกอกถากเอากิ่งยา
 ต้มแล้วมาหากาบหมาก ที่อาปากออกจากจัน ที่ไม่
 ทนจะหลุดหล่น เเผาไฟจนเป็นถ่านดำ ได้ในน้ำยาที่
 ต้ม กินต้องอมรากดงหยุด ๆ บ่วงที่สุดชื่อ

บ่วงโกฐ เกิดเพราะโทษลมกระด้ายกร่อน ดง
 รากร้อนดำคอ มือเท้าช้ำชืดเหี่ยว เล้โทเหนียวกาย
 เป็นเหน็บ คุต้นเล้บโหดคดดำ โรคนั้นทำเร่งรักษา
 จะวางยาให้คิดร้อน พริกไทยล่อนช่ากระชาย บด
 ละลายน้ำยอ ต้มแค่พอได้รส อาการงดพอดส์บาย ดี
 ยามกลายเป็นหัวเหิน่า บิดหนักเบาร้อนภายใน ถ้าคัญ
 ว่าไซ้หลงแก่ เตะไซ้แปดระด้าระด้าย ถ้าแดงกายเทว-
 ทศ มรณะญาณสูตรกำหนดแน่ หมอเร่งแก้อยา
 ช้าไว้ ไบชเห็ดกมาประมาณกำ อีกฟองน้ำปูนผง
 ได้หม้อตงต้มเซยง กินด้วยเคี้ยวหนักเบาคล้าย ถ้าไม่

เร่งเอาผลส้มของไทย ต้มเขียวไว้พอประจุ ดีเกิดอดตุ
 ตามกำลัง ถ้ายแรกตั้งเป็นเดิม ให้ตั้งเพิ่มสักสี่หน
 อยาร้อนรณคองหายขาด เอายาธาตุคัมตั้งรับ ตาม
 บังคับในคัมภีร์ คือดีปลิงเจ็ดมุด สัก้านหนูนราก
 ชะพดู กินเข้าดูแม่น้ำทำฤทธิ มันให้บิดหนักเบา น้ำ
 ส้มอเปตาคิดเกิดอแซก ครูเดียวแตกเบองต่าง แม่น
 ย้ายทางมาข้างร้อน เอายาก่อนแก้วนินิบาด กระจาย
 พาดด้วยน้ำคดำ วางประจำเป็นที่ตั้ง ทิ้งกินทิ้งโฉดม
 ภาย โรคนี้หายไปบ่อหึ่ง ๆ

ขนานหนึ่งเคยนับถือ ยานชอมหาระงับ แก้วสำหรับ
 อหิวาตกระโรคหายเหือด ดูดระบ้ำเดือดเบยจกกระจัน
 ประคาคคควายนนเอาเอานนนเอาทงดูก อักกระตุง
 เหล็ดอมใหญ่ ให้เผาไฟเข้ากันบด เม็ดคมะนาวสดได้
 ผลส้ม บดระดมบั้นแห้งไว้ กินเมื่อใดจึงยกย้าย น้ำ
 กระจายตามแต่โรค แก้วงโกรกน้ำเลื่อนฝาด อาเจียน
 รากนาตุกยอ ทาทางคอนามะกรุด แก้วเพื่อพุดหน้าดีปลิง

กภาพถึงคตนามตรนาคดำ แก่เพื่อพรานาคอกไม้ บิด
 เบาไซรนาหญาคา บิดหนักมานาคอกส้มอ ดัดเกดอพอ
 ประมาณแซก แก่จุกแตกหน้าสุพรรณถัน อุบเทยัน
 ตามตำรา ตราคาเมื่อยาหนึ่ง ทองคำดังเนื้อแปดหนัก
 ความเรารักไม่อยากขาย ฯ

ยิงแยบคายอีกขนาน ชื่อสุริยานอุทัย ยาแก้ไข
 ดันนิบาต ต้องคดองกาจร้ายแรง เอานมกระแซง
 จันทนทั้งสอง อุดกระดองปูป่าเหมือง ดอกมะเฟือง
 หนึ่งกำมือ ดัดฟันกระบือทงกด้วยคืบ สองดั่งรับชุก
 รากมา ตุมกาชกาพnung ดำดั่งคูเอาที่แดง ดำดั่ง
 แรงชุกเอาราก เล่มอภาคบดผสม บันแท่งกตมตาก
 แห้งแล้ว เหมือนนมแก้วสารพัดนึก แก่ดัดอกบิตหนัก
 เบา หนึ่งเต้าจะพิปราย น้ากระต่ายตามฤดู ซึ่งทำน
 ภูมาแต่ก่อน เย็นแตร้อนเป็นประมาณ ถ้าอาการเห็น
 เป็นคตตาย จึงค่อยถ่ายเสียอีกที ในวิดาศนิกถาวมานิ ฯ
 ยาประจุไขคตตายแล้ว ชื่อว่าแก้วมะณี ไซคิต่าง

โทษตุณ ไบ^๕เข้^๕เหล็กไบ^๕มะ^๕กาก^๕บ^๕ฝัก^๕คุณ^๕ ผด^๕ด^๕ม^๕อบ^๕ริ^๕บุ^๕ร^๕ณ
 ไตร^๕ผล^๕ตา^๕ จัน^๕ท^๕น^๕แ^๕ด^๕ง^๕เก^๕า^๕ห^๕ญ^๕า^๕น^๕าง^๕อ^๕ก^๕เก^๕า^๕ม^๕ว^๕ก^๕ ด^๕ิบ^๕ด^๕ำ^๕ม^๕
 พว^๕ก^๕พ^๕น^๕พ^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕า^๕ ด^๕ี^๕เก^๕ด^๕อ^๕ต^๕ง^๕ช^๕า^๕ด^๕ห^๕ก^๕บ^๕า^๕ท^๕ศ^๕ร^๕า^๕ อ^๕ก^๕ท^๕ง^๕ย^๕า^๕
 ด^๕ำ^๕ค^๕ิน^๕ป^๕ร^๕ะ^๕ดี^๕ว^๕ส^๕อ^๕ง^๕ด^๕ัง^๕ หน^๕ก^๕ด^๕ัง^๕ด^๕ะ^๕ด^๕อ^๕ง^๕ส^๕ด^๕ัง^๕ เข^๕ย^๕ว^๕น^๕ำ^๕
 ด^๕ำ^๕ม^๕เ^๕า^๕ห^๕น^๕ึง^๕อ^๕ย^๕ำ^๕ป^๕ร^๕า^๕ด^๕ี^๕ย^๕ ก^๕ิน^๕ด^๕ำ^๕ง^๕ส^๕ัน^๕น^๕ิ^๕บ^๕า^๕ค^๕ใ^๕ห^๕ี^๕ช^๕า^๕ค^๕ใ^๕ป^๕
 แ^๕ด^๕ว^๕จ^๕ึง^๕ใ^๕ห^๕ี^๕บ^๕ำ^๕ร^๕ุง^๕ช^๕า^๕ค^๕ุ^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕ด^๕า^๕ เจ^๕ต^๕ม^๕น^๕ด^๕ี^๕ป^๕ด^๕ี^๕ช^๕ิง^๕ช^๕ะ^๕พ^๕ด^๕
 ห^๕ัว^๕แ^๕ห^๕ัว^๕ห^๕ม^๕เ^๕า^๕ด^๕ค^๕ำ^๕น^๕ ใ^๕ห^๕ี^๕ร^๕เ^๕ง^๕ห^๕า^๕ม^๕ะ^๕ค^๕ม^๕อ^๕อ^๕น^๕ เก^๕ษ^๕ร^๕ป^๕ร^๕ะ^๕ท^๕ุ^๕ม^๕
 ม^๕า^๕ ช^๕ม^๕น^๕อ^๕อ^๕ย^๕บ^๕ร^๕ะ^๕เพ^๕็ด^๕ ผ^๕ด^๕ก^๕ร^๕ะ^๕อ^๕อ^๕ม^๕ด^๕อ^๕ก^๕พ^๕ิก^๕ุ^๕ด^๕ ม^๕า^๕ผ^๕ด^๕ม^๕
 ค^๕ัม^๕ก^๕ิน^๕เก^๕ิด^๕ อ^๕า^๕ห^๕า^๕ร^๕เก^๕ิด^๕ก^๕ิน^๕ไ^๕ด^๕ี^๕ม^๕ไ^๕ด^๕ี^๕ผ^๕อ^๕ม^๕ ช^๕น^๕า^๕น^๕น^๕า^๕ม^๕
 ต^๕า^๕ม^๕ค^๕เ^๕า^๕ร^๕พ^๕ร^๕ะ^๕น^๕ม^๕น^๕้อ^๕ม^๕ ช^๕ี^๕อ^๕ว^๕า^๕จ^๕อ^๕ม^๕จ^๕ศ^๕ร^๕า^๕ช^๕โ^๕อ^๕ด^๕ก^๕เ^๕อ^๕ย^๕ ๗

หมวดการรักษาเด็ก

สิทธิการียะ ตำรารายวัน

วัน ๑ คือทรางไฟ ทำ^๕น^๕ใ^๕ห^๕ี^๕เ^๕า^๕ห^๕ญ^๕า^๕เก^๕ด^๕ด^๕ห^๕อ^๕ย^๕ท^๕ง^๕ ๒
 ส^๕ัน^๕พ^๕ร^๕ำ^๕ห^๕อ^๕ม^๕ ๑ ไ^๕บ^๕พ^๕ุง^๕ค^๕อ^๕ ๑ เช^๕ือ^๕ก^๕เ^๕า^๕ไฟ ๑ บ^๕ด^๕ด^๕ว^๕ย^๕
 ด^๕ุก^๕ป^๕ร^๕ะ^๕ค^๕ำ^๕ด^๕ี^๕ค^๕ว^๕าย^๕แ^๕ช^๕ก^๕ด^๕ึง^๕เ^๕ด^๕ี^๕อ^๕ม^๕ก^๕ว^๕าด ๗

วัน ๒ ทรางน้ำ ท่านให้เอาใบผักคราด ๑ ผักเบ็ด ๑
 ใบสวด ๑ ว่านน้ำ ๑ ใบส้ม ๑ น้ำประดาร์ทอง ๑
 เมล็ดมะนาว ๑ พริก ๑ ขิง ๑ ทำแท่งตะดาษฎุรา
 กวาด ๗ ถ้ามีฟ้งเอาใบหนาด ๑ เบ็ดอกมะเคื่อ ๑
 ใบทองพันชั่ง ๑ ลูกพิลังก่า ๑ ลูกสาร์พัดพิษ ๑
 พริก ๑ ขิง ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ ทำแท่งกวาด
 ด้วยสุราแด ๗

วัน ๓ ทรางแดง ท่านให้เอาบระเพ็ด ๑ เบ็ดอก
 มะตุม ๑ หอมแดง ๑ การบูร ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑
 กระจับปี่ ๑ ทำแท่งไว้ตะดาษฎุรากวาด ๗ ถ้ามีฟ้ง
 ให้เอาบระเพ็ด ๑ กระจับปี่ ๑ ชมน้อย ๑ กระจับปี่ ๑
 การพุด ๑ ฝาง ๑ ลูกชกา ๑ ลูกเบญจกานี ๑
 พิมเสนแซกบดทำแท่งเมื่อจะกวาดแซกคิงเห็ดอม ทง
 กวาดแดโนตม ๗

วัน ๔ ทรางตะคก ให้เอารากตาตโตนด ๑ ราก
 หมากรเมีย ๑ ใบมะเฟือง ๑ ดั่งกระระนี้ ๑ รากชุมเห็ด
 ไทย ๑ ซ้ำอ่อน ๑ กระชาย ๑ พริกไทย ๑ ทำแท่ง
 ละลายด้วยสุรา ๑ ถ้ามีฟังกเอา รากเจ็ดตะพังคี ๑
 พระยามือเหล็ก ๑ ส้มเทศ ๑ กระดำพัก ๑ ขิง ๑
 ขอนดอก ๑ โกรฐหัวบัว ๑ โกรฐพุงปลา ๑ ทำแท่งไว้
 กวาดด้วยสุรา ๑

วัน ๕ ทรางวัว ให้เอาลูกจิงจ้อ ๑ ลูกหมอน้อย ๑
 ลูกหญ้าไต่ใบ ๑ เนระพุด ๑ ส้มเทศ ๑ ลูกจันทน์
 ขาว ๑ พริกไทย ๑ ทำแท่งไว้กวาดด้วยสุรา ถ้า
 มีฟังกให้เอาลูกมะกอกเทศ ๑ ลูกประจำดีควาย ๑
 ลูกตาตโตนด ๑ ลูกมะตูม ๑ เป็ดอกมะรุม ๑
 ลูกเบญจกานี ๑ ดอกจันทน์ ๑ การพดู ๑ ขอนดอก
 ๑ ชะลูด ๑ ทำแท่งไว้กวาดแด่โฉดม ๑

วัน ๖ ทรางควาย ให้เอาใบชุมเห็ดไทย ๑ ใบ
 สวด ๑ ใบผักขวง ๑ ใบกระเพรา ๑ ใบตอง

พระกฤษ ๑ ^๕ขมำสัด ๑ ^๕เพนกระสาย ^๕ทำแท่งไว้
 ตะดาบสุรากลวด ^๕ถ้ามพึ่งเอารากต้นพร้าวหอม ๑ ราก
 ชมดคัน ๑ ^๕ใบพิมเส้นต้น ๑ ^๕จุกโรหิณี ๑ ^๕ตั้งกะ
 ระนี้ ๑ ^๕ตุกผักขี้ดอม ๑ ^๕ศิลาข้อน ๑ ^๕เมดัดพัน
 ผักกาด ๑ ^๕ตุกจันทน์ ๑ ^๕กฤษณา ๑ ^๕กะด้าพัก ๑
 ด้าพัน ๑ ^๕ตุกพิลังกาด้า ๑ ^๕ว่านร้อนทอง ๑ ^๕ชิง ๑
 ทำแท่งไว้กวาดด้วยสุรา ฯ

วัน ๗ ทรางชะโมย ท่านให้เอากะทือ ๑ ^๕ไฟด ๑
 กระชาย ๑ ^๕ตุกตาดโตนด ๑ ^๕ตาดเตียน ๑ ^๕ตาดดำ ๑
 หน้ำไทรย ๑ ^๕ทำแท่งไว้กวาดด้วยน้ำสุราแดง ^๕ถ้ามพึ่ง
 ท่านให้เอา ^๕ใบฝ้ายแดง ๑ ^๕ฝ้ายขาว ๑ ^๕รากชกาแดง ๑
 รากชกาขาว ๑ ^๕ใบกะเพรา ๑ ^๕ตุกเบญจกานี้ ๑ ^๕บด
 ทำแท่งไว้กวาดด้วยน้ำสุราหายแดง ^๕จบทรางทงเจด
 . ^๕แต่เท่านั้น ฯ

๑ ^๕ยาชออำมฤทธีแก้ทรางร้าย

ท่านให้เอา ^๕ตะไคร้ต้น ๑ ^๕ตั้ง ^๕รากไคร้เครือ

๑ สัตถิง เป็ดอกมะขามบ้อม ๒ สัตถิง พิศนาค ๑ สัตถิง
 ปดาไหลเผือก ๑ สัตถิง มหาภาพ ๑ สัตถิง เป็ด้าน้อย
 ๑ สัตถิง ระย้อม ๑ สัตถิง จันท์แดง ๑ สัตถิง
 จันท์ขาว ๑ สัตถิง หนุ่ยนาง ๑ สัตถิง นมแมว
 ๑ สัตถิง ชกา ๑ สัตถิง กฤษณา ๑ เฟื่อง กรามแตร
 ๑ เฟื่อง กรามข้าง ๑ เฟื่อง ดึงเห็ดอมสัตถิงเฟื่อง
 เขียวเดื่อ ๑ เฟื่อง เขียวจรเข้ ๑ เฟื่อง กระดก
 แกร่ง ๑ เฟื่อง ดั้งขี้ ๑ เฟื่อง มุข ๑ เฟื่อง
 กำมะถันแดง ๑ บาท บรรดั่งคีตา ๑ เฟื่อง ดูกจันท์
 ๑ เฟื่อง ดูกตำระมิ ๒ บาท ดูกเดือคา ๑ บาท
 รากหญ้าคา ๒ บาท ดูปดี่ ๑ เฟื่อง เนระพูดี ๑ บาท
 ว่านกับแตร ๑ บาท ว่านร้อนทอง ๑ บาท กระดก
 เต่าเหลือง ๑ เฟื่อง เอานาชาติเป็นกระดาย บดบ้น
 แท่งไว้ เมื่อจะกวาดพิมเด่นรำหัด แก้วตำระพิด
 ทุกทรางแด ๆ

๒ ยากวาดแก้ทราง แดง, ขาว,

เอาผิวมะกรูด ไบแมงลัก บระเพ็ด กระจาย
 ขมิ้นอ้อย การะบูร น้ำประสานทอง เติมอกภาคบด
 เบนแท่งเท่าเม็ดตม้าย กวาดกับน้ำคั่ว น้ำปูนใส
 น้ำสุรา ก็ได้

๓ ยาเหลืองแก้ทราง

แก้กาฬ แก้พิษ ศาลทราง เชื่อมมัน มกศรร้อน
 หตั้งร้อน แก่นขื่น ทองขน แก้ทรางจับเมามัว
 ทานให้เอาโกฐทั้ง ๕ ตุกจันทน์ กระจาย การพดู
 ยาค้า เอาเต็มอกภาค ตำผงเค้าน้ำตูกต้มขไทยต้ม
 แดงเอาขมิ้นอ้อยต้มไฟเคลือบให้สุก บดบั้นแท่งตะดา
 น้ำตูกต้มขไทย กินเวลาเช้า แก้หอบด้วยแด ๆ

๔ ยาเหลืองน้อยแก้พิษผทรางทั้งปวง

เอาขมิ้นอ้อย ๒ ตำลึง ใพล ๑ ตำลึง หัวหอมแดง
 ๓ บาท กำมะถันแดง ๑ บาท สาระส้ม ๑ บาท ดินประ-

ดีวขาว ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท เก็ดดินขาว ๒ สัดตั้ง
รวมบดด้วยน้ำมะนาว บั่นแท่งไว้ละลายให้กิน ๑

๕ ยาชื่อหัสคุณแก้ไข้ทรง

เอาจันทร์ทง ๒ ชะเอม โกรฐสอ โกรฐเขมา
โกรฐจุฬาดำภาหีบว หวายตะคร้ำ ห้วมะหากาพ
ดอกมดิลิ ดอกพิกุด เกษรบัวหลวง กฤษณา กระดำพัก
เนระพูดี ไคร้เครือ หนังกั้งตะ ๒ สัดตั้ง ชมด ๑
บดด้วยน้ำอบหรือน้ำดอกไม้ กระจายหน้าจันทร์

๖ ยาแก้สพิษ

ทำนให้เอาใบพุดแก ใบหมากเม็ย บดละลายกิน
แก้สพิษหนาวหายเด กระจายหน้าร้อน ๑

๗ ยาตากางแข็ง

เอาหมักหอม ๑ สัดตั้ง ชมนอ้อย ๑ สัดตั้ง ดันพร้าว
๒ สัดตั้ง บดทำแท่งละลายหน้าตากาง ถ้าแห้งแข็ง

เอากระดูกเห็ดหอม ตุกประจำดีควาย รากดำโพง
 หวายตะครำ ฝนควยนาทาหตั้งเต็กแข็ง ถาดนกินข้าว
 แदनหมไม้ไต้ เอาพิศนาค รากระย้อม รากไครไครือ
 จันทน์แดง กระจเทียม ๑ กัดบ พริก ๑ เม็ด ยาทั้ง
 นนเอาตั้งตะ ๒ สตั้ง พิมเสนรำหัดแทรก แก้วรางพิศม์
 ดงคอ แดเข้าใน กินยาน กินข้าวแदनหมไม้ไต้ ฯ

๘ ยาแก้ลงทราง

เอาเปลือกพิศุด เปลือกสำระภี เปลือกข่าง
 เปลือกมะม่วงพรวน เปลือกกล้วย ขอบชะนางแดง
 เदनอกภาค ทำเปนแท่ง ฝนควยเหตักกวาดหรือกิน ฯ

๙ ยาแก้เต็กร่องสามเดือน

เอาเปราหอม ๓ ห้ว ห้วหอม ๓ ห้ว พิมเสนแซก
 บดทากถางคินหายร้องแแต่ ฯ

๑๐ ยาดม้แก้เด็กเป็นทราง

เขาชุมเห็ดทง ๒ ใบเทียน ใบทับทิม กระเพรา
 ทง ๒ เถาหญ้านาง ใบคุดหนูใบคุดหมา หัวแห้วหม
 ผักเดียนผี ส้มอทง ๓ จันทนทง ๒ บระเพ็ด ขมนออย
 พริก ๗ เม็ด ขิง ๗ แฉ่น คมกีนหายแถ ๗

๑๑ ยาดม้แก้กระหายน้ำทราง

เขาหญ้าไทรย ๓ บระเพ็ด ๓ ข่า ๓ อ้อยแดง ๓
 ใบมะกา ๓ ยาดำ ๓ ส้มอภาค คมกีนแก้กระหายน้ำ
 เด็กแถ ๗

๑๒ ยาดม้แก้อ

เขาจันทนทง ๒ หมากรู้ หมากรเมีย ชะเอม
 เถามวกทง ๒ ขมนออย ๕ แฉ่น กุ่มกดีบแรด
 คมกีนหายแถ ๗

๑๓ ยาแก้อทรางซก

ท่านให้เขาใบชุมเห็ด ๓ บาท ขิง ๓ บาท คีปดี

๑ บาท ดองตั้ง ๑ บาท กระทบแห้ง ๑ บาท
 พริกไทยเท่ายาทั้งหลาย น้ำกระด้างตามแต่จะยัก
 ไซ้เกิด ฯ

๑๔ ยาภายในชักตาก

เอาตุ๊กจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ เบญจกานี ๑
 รากมะฝ่อ ๑ เป็ดอกสันพร้าวางแเอ เอาหนักเท่ายา
 ทั้งหลาย บดทำแท่งไว้ ตระดาบดุราริ่งนาคริง แซกหน้า
 ปูนได้ กิน ๕ วัน วันละ ๒ หนเข้าเย็น ฯ

ขนิานหนึ่งท่านให้เอามะฝ่อ ทั้ง ๕ ตำโพงทั้ง ๕
 มะกตาทัง ๕ มะเกดือ ๑ เป็ดอกสันคือ ๑ เป็ดอก
 เพกา ๑ คัมโพธิ์ทั้งไว้ให้เย็น เอานายานนชำระตาก
 เมื่อถ่ายออกจากระดากหัดเข้า แกบเบอยเนาศนกันอนคราย
 เหล็ดานด้วย ฯ

๑๕ ยาชักตากให้หด

เอาคันทน์นวมราชดีห ๑ กำมื่อ กตุนใจตตหวทาย
 ขอบชระนางแดง ๑ กระเม็งแดงตตหวทายเหมือนกัน

ขมิ้น^๕น้อย^๕หัวใหญ่^๕ตัด^๕ให้^๕ได้^๕ ๓๒^๕ ชัน^๕ ลง^๕ด้วย^๕อากาศ^๕ ๓๒^๕
ต้ม^๕ด้วย^๕น้ำ^๕ปูน^๕ได้^๕ ๕

(หมวดยารักษาไข้)

๑ ยาซ่อมมหาสารน้อย

ท่านให้เอารากมะกดำ^๕เครือ^๕ ๑ ใบเพกา ๑ ใบส้ม ๑
ใบเส้า^๕ ๑ ใบเอื้อง^๕ใต้^๕ ๑ ใบหาง^๕ตะ^๕เซ^๕ ๑ ทอง
ตำ^๕ย่าน^๕ ๑ ขมิ้น^๕น้อย^๕ ๑ ดิน^๕ประ^๕สี^๕ขาว^๕ ๑ ยา^๕ทง^๕น^๕
เอา^๕ตั้ง^๕ละ^๕ ๑ บาท เอานม^๕พิ^๕จิ^๕ตร^๕เท^๕า^๕ยา^๕ทง^๕ห^๕ด^๕าย^๕ ทำ^๕แท^๕ง^๕
ไว้^๕ใ^๕ช^๕ไ^๕ด^๕ี^๕พ^๕น^๕ห^๕น^๕ึง^๕ ถ้า^๕ใ^๕ช^๕เ^๕น^๕ี^๕อ^๕ ฝน^๕ด^๕ว^๕ย^๕น้ำ^๕ทง^๕ก^๕น^๕ทง^๕ไ^๕ด^๕ม^๕
ฝน^๕ด^๕ว^๕ย^๕น้ำ^๕ด^๕อก^๕ไม้^๕ ดิน^๕ประ^๕สี^๕ร^๕ำ^๕ห^๕ัด^๕ด^๕ว^๕ย^๕แ^๕ด^๕ ๕

๒ ยาซ่อมมหาสารใหญ่

แก้^๕ใ^๕ช^๕เ^๕น^๕ี^๕อ^๕ไ^๕ได้^๕ ใบ^๕พร^๕ม^๕มี^๕ ๑ ชุ^๕ระ^๕ ๑ ราก^๕ค^๕ัน^๕ทะ^๕
น^๕ีก^๕า ๑ ราก^๕ส^๕ม^๕อ^๕ ๑ ราก^๕ก^๕ระ^๕ท^๕ง^๕ห^๕มา^๕บ^๕้า ๑ ราก^๕พ^๕ุง^๕ด^๕อ^๕ ๑
ด^๕ูก^๕ฝ^๕ัก^๕ช^๕าว^๕ ๑ จ^๕ัน^๕ท^๕น^๕ท^๕ง^๕ ๒ เถ^๕า^๕ม^๕ว^๕ก ๑ ดิน^๕ส^๕อ^๕พ^๕อง ๑
ดิน^๕ประ^๕สี^๕ว^๕า^๕ว ๑ ทำ^๕แท^๕ง^๕ไว้^๕ ยา^๕ทง^๕น^๕เอ^๕า^๕เ^๕ม^๕อ^๕ภ^๕า^๕ค

น้ำกระด้าง น้ำขาวขำ ทงกนทงโถม แก้วทำนร้อน
 ด้ทำนหนาว วดายน้ำจันทน์หอม แก้วกระด้างกระด้าง
 ภายใน เพ้ออ้อด้าอ้อแดง เอารากต้น^๓ ชุมแดง ^๓
 ฝนด้วยน้ำท่ากนแก้วภายในแล ฯ

๓ ยาชอราชบักษแก้ไข

เอาชิงช้าชาติ ^๓ โบลมี่ ^๓ โบหมากผู้ ^๓ โบหมาก
 เมีย ^๓ โบหญ้านาง ^๓ โบช้หนอน ^๓ โบแคแดง ^๓
 โบถั่วแระ ^๓ โบพริกไทย ^๓ โบเกวดยัด^๓ วมัน
 อ้อย ^๓ ทำแท่งทงกนทงโถม น้ำขาวขำ น้ำมูตร
 กี้ได้ เปนกระด้าง แก้วพิศม์ไข พิศม์นวดน้ำมัน
 พิศม์ดำแดงหาย ยา^๓ทงนเอาเล่มอภาค ฯ

๔ ยาขาวแก้ไขทั้งปวง

โบหญ้านาง ^๓ โบบัวหลวง ^๓ โบพรมมี ^๓ โบเงิน ^๓
 โบทอง ^๓ โบลมี่ ^๓ โบผักขำ ^๓ โบคำดิ่ง ^๓ โบ
 ขนุนละมุด ^๓ โบต้บประรดอ่อน ^๓ โบต้บพร้าวหอม ^๓

ทองตำย่าน ๑ หางตะเข้ ๑ ใบเตยหอม ๑ ยาทงน^{๕๕}
เอาเต็มภาค ดินสอพองเท่ายาทั้งหดย ทำเป็นผง ๗

๕ ยาท้มแก้ไข้คลั่ง

ท่านให้เอาเกษรบัวหลวง ๑ รากหมาก ๑ เป็ดอก
มะตูม ๑ ครอบจักรวาล ๑ คนทา ๑ ชิงชี ๑ ราก
หวายขม ๑ หวายตะมอย ๑ ชมน้อย ๑ บระเพ็ด ๑
รากชะพลู ๑ เกาวัดยเป็รียง ๑ แห้วหมู ๑ รากมะเดื่อ ๑
รากคด้า ๑ แกนขเหล็ก ๑ ก้านเส้ดา ๑ รากจิงจ้อ ๑
ท้าวยายม่อม ๑ ก้างปลาทั้ง ๒ ชิง ๕ แว่น พริกไทย
๗ เม็ด ดีปลี ๗ ดอก หนุ้านาง ๑ ส้มอทั้ง ๓ ราก
มะปรางทั้ง ๒ สัก้าน ๑ พระยามือเหล็ก ๑ ดอกบุญ
นาค ๑ ดอกตำระภี ๑ ดอกพิกุด ๑ ยาทงนเอาเต็มอ
ภาค ต้มแก้ไข้หายแด ๗

๖ ยาชอนารายแผลงศิลป์

ให้เอาจันทน์ทั้ง ๒ เนระพูดี ๑ รากระย่อม ๑

พิศนาค์ ๑ รากไคร้เครือ ๑ มหาศดำ ๑ จำนวนถีบแเรต ๑
 จำนวนร่อนทอง ๑ เปราะหอม ๑ มหาตะดา ๑ มหา
 กภาพ ๑ หวายตะมอย ๑ หวายตะคด้า ๑ รากคนทา ๑
 รากท้าวยายม่อม ๑ รากหญ้านาง ๑ รากมะเดื่อ ๑
 รากชิงชี่ ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบส้ม ๑ ใบมะตุม ๑ ใบ
 ชิงช้าชาลี ๑ เขากวาง ๑ งาช้าง ๑ หน่อแเรต ๑
 ยาทางนเอาเต็มอภาค ตำผงบตแห้งไว้ กินด้วยน้ำ
 ดอกไม้ กระจุกพิศม์ไซ้ พิศม์กภาพภายในออกมำด้้น
 แด ถ้าพิศม์กภาพไซ้มีออกมาท่านว่ามันกินอยู่ในปาก
 เปนกรรมของผู้นั้นแด ๆ

๗ ยามหาเปราะแก้ไข้ตัวเย็น

ท่านให้เอาจันทร์เทศ ๑ บาท กระดำปัก ๒ บาท
 กฤษณา ๒ บาท โกรฐหัวบัว ๑ บาท การะบุน ๑ บาท
 ว่านน้ำ ๑ บาท ไฟด ๑ บาท หัวหอม ๑ ตำดิ่ง มหาหิง
 ๑ ตำดิ่ง ทำเปนผงบคตะดาหน้าแก้ดักถอนลมคัวเย็น ๆ

๘ ยาต้มแก้ไข้เพื่อกำเดาเพื่อเสมหะ

พริกไทย ๑ ตับดี ๑ ขิง ๑ สัก้าน ๑ รากชะพลู ๑
 ชมน้อย ๑ บระเพ็ด ๑ ลูกกระดอม ๑ เกษรบัว
 หดวง ๑ รากมะตม ๑ รากท้าวยายม่อม ๑ ราก
 เต้าน้อย ๑ เถาว์ดัยเป็รียง ๑ ฝาง ๑ แก่นชเหล็ก ๑
 ส้มอทั้ง ๓ จันทน์ทั้ง ๒ หัวเห้วหมู ๑ ใบมะกา ๑
 ต้มกินหายแต่ ๑

๙ ยาหอมหิง

ให้เอาดอกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระจวาน ๑
 การพดู ๑ ผิวมะกรูด ๑ เทพทาโร ๑ ฝาง ๑ จันทน์
 ทั้ง ๒ ว่านร้อนทอง ๑ ดอกคำฝอย ๑ ใบพิมเสน ๑
 ใบต้นพร้าวหอม ๑ ใบผักคราด ๑ หัวหมู ๑ มะหา
 หิงคุ ๑ ทำแท่งไว้ แกดม น้ำขิง แก้วรากหน้าดูกยอ
 แก่เตอดน้ำสุรา แก่ตงน้ำปูนใส และชมน้ำนี้ กวาดทราง
 น้ำสุรา หนุ่ยของไฟแทรกเกิดอหายแต่ ๑

๑๐ ยาหอมแก้ลม

เอาพริกไทย ๑ ตีปด ๑ iring ๑ ว่านน้ำ ๑ ลูกมะ
 ตมอ่อน ๑ รากชะพลู ๑ เจ็ดมุดเพลิง ๑ ลูกคนที่ด้อ ๑
 ลูกพิลังกาสา ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระจวาน ๑
 การพลู ๑ เทียนดำ ๑ การะบูน ๑ ชมด ๑ พิมเสน ๑
 เกษรบัวหลวง ๑ ทำแท่งไว้ แกตังหน้าทบทมทั้ง ๕ ต้ม
 แฉกพิมเสน แก่น้ำมันออก น้ำชิงแฉกพิมเสน แก่
 อาเจียนน้ำดูยกยอ ต้มกินหายแต่ ๑

๑๑ ยาแก้ลม

เอาโกฐทั้ง ๕ เทียนทั้ง ๕ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑
 กระจวาน ๑ การพลู ๑ ลูกราชคืด ๑ รากเจตตะพังคืด ๑
 อบเชย ๑ ส้มดแว้ง ๑ จันทน์ทั้ง ๒ ขอนดอก ๑
 ชลูด ๑ ดอกคำ ๑ ส้มอเทศ ๑ น้ำประสานทอง ๑
 พริกไทย ๑ ตีปด ๑ เถามวก ๑ ดอกบุนนาค ๑
 เกษรบัว ๑ บระเพ็ด ๑ พิมเสน ๑ iring ๑

ดีจรวะ ๑ ^{๕๕} ยาทรงนเอาตั้งละ ๑ บาท ทำเป็นผง ^๕ น้ำ
 กระจาย ^๕ ถ้าไขหน้าดอกไม้ ^๕ ถ้าวรอกหน้าตุกยอ ^๕ คัมแซก
 พิมเสน ^๕ ถ้าจุกเดี่ยวหน้าชิงหรือชา ^๕ กระจายยกใช้ตาม
 แต่โรคเกิด ๆ

๑๒ ยาเขี้ยวมหากาล

แกะไขเหนือ ^๕ แกะภาพภายใน ^๕ ภาพจับหัวใจ ^๕ ให้เอา
 เทียนทั้ง ๕ ^๕ โกรฐทั้ง ๕ ^๕ ไบหญ้านาง ^๕ ไบชะบา ^๕ ไบถั่วแดง
 ไบผักข้าว ^๕ ไบพิมเสน ^๕ เปราะหอม ^๕ เกาวัดยัดวน
 ไบบระเพ็ด ^๕ ไบผักเบ็ดแดง ^๕ ไบผักให้ ^๕ ไบชกาแดง
 ไบเต๋า ^๕ ไบต้ม ^๕ ไบระงับ ^๕ ไบระย้อม ^๕ ไบมะเฟือง
 ไบหมากผู้ ^๕ ไบหมากเมีย ^๕ ไบทอง ^๕ ไบเงิน ^๕ ว่านกับแรด
 ว่านร้อนทอง ^๕ หวายตะคร้ำ ^๕ แก่นสน ^๕ จันทน์ทั้ง ๒
^{๕๕} ยาทรงนเอาตั้งละ ๑ บาท ^๕ ทำแท่งไว้ละลายด้วยน้ำ
 ชาวข้าว ^๕ กินแกะไขเหนือ ^๕ ภาพจับหัวใจ ๆ

๑๓ ยาเขียวบ้างจุ่มนั้น

เตาโลกกระออม ๑ ไบผักขาว ๑ ผักขวง ๑
 ไบผักอีไทย ๑ หญ้าวงช้าง ๑ ไบคาดหม่อน ๑
 ไบมะระ ๑ ไบน้ำเต้าขาว ๑ ไบกระเม็ง ๑ ผักเป็ด ๑
 ไบระงับ ๑ ไบกระเพลาแดง ๑ ไบชุมเห็ดเทศ ๑
 ไบตะขบไทย ๑ ไบชกาแดง ๑ ไบโคนที่ต้อ ๑
 ไบตำลึงตัวผู้ ๑ ไบทับทิม ๑ ไบจิงจ้อ ๑ ไบมะนาว ๑
 ไบมะกรูด ๑ ไบส้มซ่า ๑ ยาทั้งนั้นเอาเต็มอภาค ทำ
 แทั้งไว้ คีราคาไว้แต่หน้าตำลึงทอง ถ้าเป็นตะมอยตะดา
 น้ามะนาวทาทาย ถ้าพิศม์ฟักซ่า ตะดาหน้าดูรากินบ้าง
 ทาบ้าง ถ้าถ่ายตาเจ็บตะดาหน้าคนทาทาย ถ้าเป็น
 ชกตากตะดาข้างตัดโคทาทาย ถ้าเป็นผ้ตะดาหน้า
 ชงวทาทาย ถ้าเป็นตม จุก เตี้ยคชายโครง กินด้วย
 น้าขิง ถ้าตกเดอด ดงแดง กินด้วยน้าขมนออยทาย
 ถ้าเป็นทราง น้าขมนออยแซกตั้งเหลื่อมกวาด ถ้า
 จบไซ ตะดาหน้าขาวเหนียวทาทากระหม่อม ฯ

๑๔ ยาทิพโอสถธาตุบรรจบ

เอาชิงแห้ง ๑ โ گوشูเขมา ๑ โ گوشูพุงปลา ๑
 โ گوشูเซียง ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ เทียนดัดบุศ ๑
 เทียนเขาวงกต ๑ การพดู ๑ เทียนแดง ๑ ดูกจันทน์ ๑
 ดอกจันทน์ ๑ การะบูน ๑ ดูกผักชี ๑ ดูกกระวาน ๑
 ส้มุตแว้ง ๑ น้ำประดาร์ทองเทศ ๑ ใบพิมเสน ๑
 ไคร้เครือ ๑ ดีปดี ๑ ชมด ๑ ส้มอไทย ๑ เอาแต่
 เนื้อหนัก ๑ บาท โ گوشูก้านพร้าว ๒ บาท ยานอกกว่า
 นนเอาตั้งตะ ๑ ตั้ง ค้างง ถ้าแก้แค้นหน้าชิง ถ้ากิน
 กตางวนหน้าหวนหอม แก้กาเดากาเวิบ น้ำชา น้ำส้มซ่า
 แก้วร้อน น้ำร้อน ถ้าจะคุมธาตุให้ถาวรพึงเร่งกิน เวดาก
 กตางคิน ให้ละลายน้ำเบญจกุด ธาตุดำรงค์คังคินเหมือน
 ดังกดาวแด ๆ

๑๕ ยาธาตุผง

เอาพริกไทย ๑ ดีปดี ๑ ชิง ๑ ซ่า ๑ กระท้อ ๑
 ไพต ๑ ชมน้อย ๑ บระเพ็ด ๑ หัวบุก ๑ หัวกลอย ๑

หัวอุตพิษ ๑ หัวเข้าช้า ๑ หัวกระต่ายแดง ๑ หัว
 กระต่ายขาว ๑ หัวหอม ๑ หัวกระเทียม ๑ ว่านน้ำ ๑
 ดั้ง ๑ รากชะพลู ๑ ตำลึง ๑ พริกเทศ ๑ พริก
 ชีฟ้า ๑ ผิดมะกรูด ๑ ต้นมะขามแขก ๑ เป็ดอก
 กลุ่มน้ำ ๑ เป็ดอกกลุ่มบก ๑ เป็ดอกมะรุม ๑ เป็ดอก
 ทองหลางไบมน ๑ ยาทั้ง ๒๗ ดั้ง ๕ เอาเต็มอกภาค
 ทำผงละลายสุราก็ได้ น้ำส้มซ่า น้ำร้อนก็ได้ บินเป็น
 ลูกกลอนกินแก้ลมทั้งปวง แดะบำรุงธาตุทั้ง ๕ แก้
 ปวดท้องแฉะจุกเสียดหายแฉะ ฯ

๑๖ ยาประสะระกานพลู

พริกไทย ๑ ผิดมะกรูดบั้งไฟ ๑ ชิงหมกไฟ ๑
 ไฟตุหมกไฟ ๑ เอาสังตะ ๑ บาท ไบขนาดเท่ายาทั้งหาย
 การะบุนหนัก ๒ บาท เหย้าเป็นกระต่าย บดทำแท่งไว้
 ถ้ำแก้อาเจียน น้ำดูดยอ พิมพ์นร่าหัด แก่ทองขนดง
 ท้องไซได้มาก

๑๗ ยาแก้โรคสัตว์ดวง ๗ จำพวก

ท่านให้เอาหัวกระต่ายทั้ง ๒ พริกไทย ๑ ดีปดี่ ๑
 รากชะบา ๑ ยาทั้งนั้นเอาเท่ากัน บดด้วยน้ำมะนาว
 ดมกระหม่อมให้ได้ ๑๕—๑๖ วัน ดมแต่กลางคืน กลาง
 วันเอาออกเสีย จงทำยานี้กิน ให้เอาดีปดี่ ๑ ส่วน
 พริกไทย ๒ ส่วน ชิง ๓ ส่วน เจตมดเพลิง ๕ ส่วน หัว
 บุกรอ ๕ ส่วน ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินแต่เช้า เท่าถูก
 พุดชา แก้โรคสัตว์ดวง ๗ จำพวกหายแฉะ ๗

๑๘ ยารักษาโรคสัตว์ดวง

เอาหัวคองคิง ๑ หัวหมู ๑ ผักแพรวแดง ๑ ราก
 ต้มกึ่ง ๑ บุกรอ ๑ กดยอย ๑ อุดพิษ ๑ กระต่ายทั้ง ๒
 คองคองรา ผังข้าวเปลือกไว้ ๗ วันกินหายแฉะ ๗

๑๙ ยาแก้ปวดศีรษะ

ท่านให้เอา ยาตำ ๑ ชิง ๑ ดีปดี่ ๑ หอมแดง ๑

กระเทียม ๑ ข่า ๑ เหาเต็มอกภาค บดด้วยน้ำมะนาว
ทำแท่งไว้ กระจายน้ำมะนาวทาหายแต่ ๆ

๒๐ ยาครรรักษา

เอาเปลือกต้นพร้านางแอ ๑ รากหญ้านาง ๑ หัว
ยาขาวเย็น ๑ เกษรบัวหลวง ๑ เกษรตำระภี ๑ ยาทั้ง
นี้เอาเต็มอกภาค เอาน้ำมะพร้าวอ่อนต้มให้แห้งทรง
ครรรักษา ทั้งดูกลไกในท้องมีกาดังแต่ ๆ

๒๑ ยาซ่อมหากำลัง

แก้หัวหอมหากำลังมิได้ แก้ระหวงหาแรงมิได้
อันจะถึงอดัญกรรมกาดแลวก็ดี กินแล้วมิกาดัง เอา
รากถวญ ๑ ลูกบัว ๑ หัวดีด ๑ กระจับดีด ๑ หัว
บัวขม ๑ หัวบัวเผื่อน ๑ หัวบัวขาว ๑ รากหญ้านาง ๑
กฤษณา ๑ ขอนดอก ๑ ชะเอมเทศ ๑ ชะมด ๑ อบ
เชยทั้งต้อง ๑ โกงูหัวบัว ๑ โกงูเขียง ๑ เปราะหอม ๑

ดอกบุษราคัม ๑ เกษรบัวหลวง ๑ เกษรบัวเผื่อน ๑
 เกษรจกถนี ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกตำมะรัง ๑ ดอกมณี ๑
 ดัศบุด ๑ ดัศบงกช ๑ กรุงเซมา ๑ อัมพันทอง ๑
 ชมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ ยา^{๕๕}ทงนเขาเล่มอากาศ ทำแท่ง
 ไว้ กระจายด้วยน้ำดอกไม้ เมื่อจะรับประทานให้
 แทรกน้ำตาลกรวด แก้วพิศม์ก็ดื่มในทรวงอกให้ส่วง
 สว่างหรือโรยหากำลังมิได้ รับประทานคืนึกแด ๑

(หมวดยาบำรุงโลหิตระดู)

๑ ยาแก้ระดูสตรีไม่ปกติ

มีอาการให้จุกเสียด ๆ ไข้ข้าง อ่อนเพลียไม่มีแรง
 เปนตามแข็งตามพันท้อง นานไปจะเกิดเปนผื่นคุด
 เปนก้อนกระศัยตามกระศัยเลือด เพราะโลหิตให้โทษ
 ยารับประทาน ให้เอา ข้า ๑ ขิง ๑ ใพล ๑ ผัก
^{๕๕}เดียนผ ๑ ยา^{๕๕}ด้อย่างนเขา^{๕๕}ดพอดสมควรร คำคนเขา

^๕นำตั้งตะ ^๒ถ้วยตะได ^๕นำมะนาว ^๑ถ้วยตะได ^๕พริก
^๕ไทยผง ^๑ถ้วยตะได ^๕ชิงแห้งตำเป็นผง ^๑ถ้วยตะได
^๕วิธีทำ ให้เอายาเหล่านี้รวมกันแล้ว เอาชันทงบนปาก
^๕หม้อนำตั้งไฟให้ร้อนแล้ว เอาเหล็กดีกววนไปจนยานั้น
^๕เดือด เมื่อลู่กดีแล้ว ก่อนจะรับประทานให้เติกด้วย
^๕ดีกกววน ๓—๗ ครั้ง รับประทานหายเด ^๕

๒ ยาต้มบำรุงเลือด

^๕ใบมะกา ^{๑๒}ใบ ^๕ใบมะนาว ^{๑๐๘}ใบ ^๕มะกรูด ^๓
^๕ผลผ่า ^๕เอา ^๓ ^๕ยาทงนคัมรับประทาน ^๕เพนยาบำรุง
^๕โลหิตระดู ^๕

๓ ยาต้มดับพิษมีโลหิตระดู

^๕หญ้าแพรก ^๑ ^๕หญ้าไทร ^๑ ^๕ใบมะกา ^๑ ^๕ใบมะค้ำ
^๕ไก่อ ^๑ ^๕ใบส้มป่อย ^๑ ^๕ฝาง ^๑ ^๕แค้นทั้งดอง ^๑ ^๕ยา ^๕ตั้ง
^๕นเอาอย่างตะ ^๑ ^๕กำมื่อ ^๕ขมนออย ^๕ ^๕แวน ^๕ ^๕บระเพ็ด
^๕ ^๓ ^๕คืบ ^๕ ^๕ออยแดง ^๑ ^๕ปล้อง ^๕ ^๕ข้าวเปลือก ^๑ ^๕หีบมือ

ตำรับ ๓ บาท ก้านเต้า ๓๓ ก้าน มุดโคดำพอควร
 ยาทงนคัมบริษัฏฐาน เปนยาดบพคัมเดอด แกเดอด
 แห่ง คดงเพอ เชอหมซิม ฯ

๔ ยาดัมแกเดอดแห่ง

ให้เอามะค่าไก่ทั้ง ๕ แก่นแถมตำร แก่นแถมทะเล
 ผางเด่น ไบมะกา ตำรับ ยาดำ เป็ดอกคันทอง
 หดาง ยา ๘ ดั่งนี้หนักดั่งละ ๕ บาท เกดอ ๓ ถ้วย
 ผักคูน ๓ ผัก รววม ๓๐ อย่าง คัมบริษัฏฐานแกเดอด
 แห่งเกาะกระดุกด้นหลัง เปนดุกเปนก้อนในท้องกดง
 ขนกดงดง ฯ

๕, อิกขนานหนึ่งให้เอา รากมะแว้งทั้ง ๒ ผาง
 เด่น คำฝอย ตำรับ เม็ดต่าย ๓ กำมือ รววมยา ๒
 ดั่งนี้ คัมบริษัฏฐาน เปนยาบำรุงเดอด แกเดอด
 แห่งเกาะกระดุกด้นหลัง เปนก้อนเปนदान ฯ

๕ ยาต้มบำรุงเลือดระดู

ฝาง แล้มตำร แล้มทะเล แกแตะ หญ้าไทร
 ไบมะกา ไบมะเพื่อง ไบไม้ป่า หัวหญ้าชันกาด
 หัวหมู ยา ๑๐ อย่าง^๕ นเอาแล้มอภาค คัมรับประทาน
 แก่โตหิระดูแห้งน้อย ใช้สำหรับหญิงสาวเพนต์ ๗

๖ ยาต้มถ่ายเลือดแห้ง

ไบมะกา ไบต้มเดี่ยว ไบมะตัน ไบมะชาม
 ไบต้มบ้อย ตั้งตะ ๑ กำมือ ข้าวเปลือก ๓ กำมือ
 ดินประสีว ๓ หยิบมือ ฝาง ๑๐ บาท ข้า ๒๐ บาท
 ยา ๕^๕ ตั้งนคัมรับประทาน แทรกค้เกล็ดอตามกำดังชาตุ
 หนักเบา เปนยาถ่ายเลือดเน่าร้ายคิตค่างอยู่ภายใน
 แก่เลือดแห้งคิตกระดูกตั้งนหลัง ๗

๗ ยาต้มถ่ายแก้ระดูขัด

ไบมะชาม ไบต้มบ้อย ไบมะกา ข้า ฝาง
 แก่นชเหล็ก เถาวดัยเป็รียง ผลส้มอไทย ยา

๘ อย่าง^๒นเอาเต็มอภาค คิม^๒ ๓ เอา^๒ ๓ แทรกคเกิดตาม
กำลังธาตุ รับประทานเพนยาถ่ายเลือดแดง^๒ ๑

๙ ยาแก้เลือดระดูขัด

๑ ข้าวตากขงให้เห็ดอง ๘ บาท ๒ พริกไทย ๒ บาท
๓ ดีปรี ๑ บาท ตำเปนผง น้ำส้มซ่าหรือน้ำส้มด้าย^๒
หรือน้ำส้ม^๒ รากไต่เปนกระด้าย รับประทานแก้เลือด^๒
ขัด ๑

๑๐ ยาคองแก้เลือดเสียพอมแห้ง

ข้าวเหนียวหุงตุ้กตากให้แห้ง ๑ ทนาน เถาคันแดง
ป็น ๑ ทนาน เกตุอกรังทนาน ยา ๓ ถึงนคองด้วย
น้ำส้ม^๒ ตากไว้กตากแจ้ง รับประทานแก้เลือด^๒
เสียพอมแห้ง อยู่ไฟไม่ได้ ๑

๑๑ ยาบำรุงธาตุหญิงสาว

๑ เบนจกุด ๒ ลูกผักชี ๓ ว่านหน้า ๔ แห้ว

หมู ๕ ผลพิลังกาส่า ๖ บระเพ็ด ๗ ผิมะกรูด
 ยา ๑๑ ^๕ตั้งนเอาส่วนเท่ากัน ^๕ตำเป็นผงละลายน้ำส้มซ่า
 หรือน้ำส้มมะขามเบือกก็ได้ ^๕กินเป็นยาบำรุงธาตุให้
 ปกติ ^๕สำหรับหญิงสาวที่มีระดูโลหิตไม่งาม ^๕หรือ
 มีแฉ่วแห้งหายไป ^๕จงใช้ยาบำรุงธาตุชานนหรือบประทาน
 เดี่ยวก่อน ^๕แล้วจึงกินยาขับโลหิตต่อไป ๗

๑๑ ยาต้มขับระดูโลหิตระดูหญิงสาว

โกฐทั้ง ๕ ^๕เทียนทั้ง ๕ ^๕ดอกพิกุก ^๕ดอกบุน
 นาก ^๕ดอกตำระภี ^๕ดอกมะติ ^๕เกษรบัวหลวง ^๕ดอก
 จำปา ^๕ดอกกระดังงา ^๕กฤษณา ^๕กะด้าพิก ^๕ชะลูด
 ขอนดอก ^๕อบเชยเทศ ^๕จันทน์แดง ^๕จันทน์เทศ ^๕ขมิ้น
 เครือ ^๕ยาทางนหนักตั้งละ ๒ ^๕ตั้ง ^๕กระวาน ๑ ^๕ตั้ง ^๕กาน
 พุด ๑ ^๕ตั้ง ^๕เบญจกุก ^๕ลูกจันทน์ ^๕ดอกจันทน์ ^๕เลือด
 แรด ^๕ดอกคำไทย ^๕ตั้งนหนักตั้งละ ๑ บาท ^๕ฝาง
 เต็น ๒ บาท ^๕รวมยา ๓๗ ^๕ตั้งนทำเป็นยาหม้อต้มรับประทาน

ทาน เปนยาขับโลหิตระดู ใช้สำหรับหญิงสาวดี ๆ

(หมวดยาแก้โรคมุตตกิต)

๑ ยาต้มแก้มุตตกิต

เจ้าปล้ปะรด บานไม่รู้โรยขาวเอาราก โศภ
กะสุน หน่อออ รากดำเจียก รากหญ้าคา หัว
หญ้าชันกาศ ^๕ดั่งละ ๒ บาท ^๕ข้าวเย็นทั้ง ๒ อย่างละ
๕ บาท ตำรต้ม ๒ ตำลึง ต้มรับประทานแก้มุตตกิต
มุตตมาต แก้ระดูขาวเน่าร้ายให้สิ้นโทษ แก้หนอง
ในกัได้อีก ๆ

อีกขนานหนึ่งให้เอา ^๕ข้าวเย็นเหนือ ^๕ข้าวเย็นใต้ หัว
หอม ใบมะนาว ใบส้มป่อย ใบมะขาม ใบ
มะกา ข่า ^๕๘ ตำลึงหนักอย่างละ ๒๐ บาท ตำรต้ม
ดินประสีง ^๕อย่างละ ๒ บาท ต้มรับประทานแก้โรค
มุตตกิต เปนยาชำระโทษมุตตกิต ๆ

อีกชานหนึ่ง เป็นยาดมามุตตกิต ท่านให้เอา
 ต้นเหงือกปลาหมอ ๑ ต้น กำมะถันเหลือง ๒ บาท ช้าว
 เย็นเหนือ ช้าวเย็นใต้ อย่างละ ๑ ๐ ต้มรับประทาน เป็น
 ยาดมามุตตกิต ๑

๒ ยาดมแก้ฝีมุตตกิต

เอาช้าวเย็นเหนือ หรือใต้ รากเด็บบเหยี้ยว กระแจะ
 พอดีพอ ๑ ได้พอเค็ม ต้มรับประทานแก้ฝีมุตตกิต
 เบาเป็นเลือดเป็นหนอง ๑

๓ ยาดมแก้มุตตกิต

ท่านให้เอากระดังงาไทยทั้ง ๕ ช้าวเย็นเหนือ ช้าว
 เย็นใต้ ยา ๓ ดั่งนั้นเอาดวณเท่ากันพอต้มควร ต้ม
 รับประทานแก้โรคมุตตกิตหายแแต่ (หมายเหตุ) ยา
 ชานนได้เคยใช้รักษามาแล้ว ๑

(หมวดยาแก้ ^{๒๕} บิด)

๑ ยาต้มแก้โรคบิด

ให้เอาแห้วหมู ๒ บาท ผดส้มอไทย ๒ บาท ฝาง
 เถิน ๒ บาท ไบชะม ๒ บาท ไบส้มป่อย ๒ บาท
 หัวหอม ๓ หัว ต้มรับประทานเวลาเช้า แทรกเกลือ
 หรือดีเกลือ เพนยาระบายโรคบิด ต้างอุจจาระเน่า
 ร้าย ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ๑

๒ ยาต้มแก้โรคบิด

บระเพ็ด ไบกระเพรา ไบฝรั่ง ไบกระท่อม ไบ
 ทับทิม ไบเทียนกิ่ง ยา ๒ ดั่งนี้เอาดั่งละ ๑ กำมือ โกรฐ
 หัวบัว ๓๐ ดั่งนี้ เทียนดำ ๓ บาท ขิงแห้ง ๕ บาท กฤษ-
 ณา ๓ บาท ชะตุค ๓ บาท อบเชย ๒ บาท เป็ดอกส้มุด
 แฉ่ง ๓ บาท ต้มรับประทานเวลาเย็น แก้บิดมูกเลือด
 หรือพึงแรกเปน ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ๑

๓ ยาต้มแก้โรคบิด

ฝาง ชมันชัน หัวหอมแดง กระณเอาพอควร
ต้มรับประทานแก้บิดแก้ดงแดง ฯ

๔ ยาต้มแก้โรคบิด

ชิง ๗ แว่น กระเทียม ๗ กัดบ ดูปดี ๗ ดอก พริก
ไทย ๗ เม็ด ต้นเทียนกิ่ง ๕ ต้นฝรั่ง ๕ เอาพอ
ต้มควร รากหมาก รากมะพร้าว พอควร ต้มรับ
ประทานแก้ บิด แก้ดงแดง ถ้าเด็กเป็นทรานตากออก
ให้เอายาได้กระบอกไม้ดีด เอาน้ำกับสุราปนกันคนละ
ครึ่งได้ลงในกระบอกยา เอาใบกระพังโหมอุดปาก
กระบอกหลาม ถ้าเป็นเด็กใช้หลาม ผู้ใหญ่ใช้ต้ม ฯ

(หมวดยาเบ็ดเตล็ด (ยาเกตุ) แก้ โรคต่าง ๆ)

๑ ยาแก้ดีเดือดดีพลุ่ง

น้ำเลือด น้ำนม เปนทุกข์ น้ำรำพึง พิกุลต่างๆ

มีอากรให้กวดให้ห้วเราะคุดตั้ง เปนเพราะเดื่อคให้
 โทษร้ายนัก สติจึงเสียไป ยาแก้ทานให้เอา พริกไทย
 ๑ บาท ขิงแห้ง ๑ บาท มะกรูด ๑๕ ผล คัมให้งวด
 คนเอานารวมทงนาทคมนนควย ๑ ทนานชง นามง ๑
 ทนานชง รวมเขากนแถวคองไฟให้เดื่อคระคนเขากนให้
 ดี ปลงลงให้เย็น เด็กด้วยพระพุทธรคณ ๓๐๘ ครั้ง
 แถวเอาพิมเสนโรยดงพอส่มควร รับประทานหายแถว ๑

๒ ยาตัดรากโรคสำหรับบรูษ

เอาชเหล็กทง ๕ คันทลู่ทง ๕ ขิงช่าทง ๕ ทงถอน
 ทง ๕ ทาวยายม่อมทง ๕ ช่าวเย็นเหนือ ช่าวเย็นใต้
 ทง ๒ ตั้ง ๆ ละ ๕ ตำดิ่ง ยา ๗ ตั้งนคัมกนหายแถว ๑

๓ ยาแก้โรคกุดถึงหูหนาดตาเลื่อ

คิปตี พริกไทย กระเทียม กระทือ ใบหนาด
 ขิง ช่า ยา ๗ ตั้งนเอาแถมอภาค ตำเปนผงห่อผ้าขาว
 แخذสูรารับประทานหายแถว ๑

๗ ยาแก้ไอเจ็บรเป็นเลือด

ท่านให้เอา รากหิน ๑ กาดะบังหา ๑ รากเตื่อ
หิน ๑ รากผักขมหิน ๑ บัวตุ้ม ๑ รากขนุนเบือก ๑
รากชะเมานา ๑ คัมรับประทานเข้าเย็น ๑

๘ ยาต้มแก่นอนไม้หลับ

ผลส้มอไทย ๑ ผล ส้มอเทศ ๑ ผล รากชะพดู ๑
กันชา ๑ ตั้งตะพอกควร คัมรับประทานหายแล ๑

ยาบัตตมาตใหญ่

ยาบัตตมาตใหญ่

โกฐุดอ โกฐหัวบัว โกฐกระดูก ชะเอม
ต้ก้าน ๕ ตั้งนหนักตั้งตะ ๒ บาท ริงแห้ง เจ็ด
มุดเพดิง เทียนดำ เทียนขาว ดูกจันท์ ดอก
จันท์ กระจกาน กานพลู ดีปดี ๕ ตั้งนหนัก
ตั้งตะ ๑ บาท เป็ดอกส้มุดแวง หัวดองตั้ง หัว

อุตพิษ หัวกระต่ายแดง หัวกระต่ายขาว โหระ
 เท้าสุนัข หัวกดยอย หัวบุงรอก กั้นชา โกรฐจุพาดำพา
 ๓๐ อย่าง^๕หนักตั้งละ ๒ ^๕ตั้ง ลูกส้มอไทยเอาแต่เนื้อ ๘
 บาท ลูกมะขาม^๕บ้อมเอาแต่เนื้อ ๓๐ บาท โกรฐน้ำ
 เต้า ๓ บาท รงทอง ๑๒ บาท ยาดำ ๑๒ บาท มหาหิง
 ๕ บาท การะบอน ๕ บาท พริกไทยอ่อน ๗๕ บาท ยา
^๕ทงนทาเป็นผง น้ำส้มมะขาม^๕เบี่ยง^๕แทรกเกิดเป็นกระ
 ลาย ละลาย^๕บนลูกกุดอน^๕รับ^๕ประทานตามกำลังธาตุ
 เวลาจะนอนหรือเวลาย่ำ^๕ได้ เป็นยาถ่าย^๕ถ่ายถ่าย^๕ถ่าย
 ดม แก้ปวด^๕แก้เมื่อย^๕ยก^๕แก้ลม^๕ชน^๕เบื้อง^๕สูง^๕ให้
 วิงเวียน อ่อนเพลีย^๕แก้ลม^๕กระ^๕คัย^๕แดง^๕เอ็น^๕พิการ
 ทำให้^๕ถอย^๕กำลัง^๕แดง^๕ธาตุ^๕ไม่^๕ปกติ^๕ใช้^๕สำหรับ^๕คน^๕กลาง
 อายุ^๕ดี ๗

ยา ๔ บาทหรือยาส้มมะขามเบี่ยงก็เรียก

ยาดำ ๕ บาท เกิดอ ๕ บาท ไพล ๕ บาทใช้ดี

มะขามเปียก หรือใบมะขามต้กได้ ๕ บาท ตำรต้ม
 ๒ ต่ดิ่ง ยาทงนรวมกันคำให้ละเอียด บันดกกถอน
 รับประทานตามกำลังธาตุ เวดาะจะนอน หรือเวดาะเข้า
 คั้นนอนกได้ เปนยาระบาย แก่เดิน แก่ลม แก่ปวด
 เมื่อยขบ ยอก แก่ถอนเพ็ดยหาแรงมิได้ แก่กระศัย
 บำรุงธาตุ เจริญอาหาร แดเปนยาอายุวัฒนะ ฯ

ยาธารณีสัณฆาต

โกฐหัวบัว โกฐเขมา โกฐกระดูก โกฐจุฬา
 ตำพา หัวอุตตพิต หัวคองคิง ว่านน้ำ โหระพาเท้าสุนัข
 ผดเร่ว กันชา เป็ดอกส้มุดแวง อบเชย ลูกจันทน์
 ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ๓๖ ต่ดิ่งหนักต่ดิ่งละ
 ๑ บาท ชะเอม ๒ บาท ต่ค้ำน ๒ บาท ขิงแห้ง ๓ บาท
 ต่ปดี่ ๕ บาท เจ็ดมุด ๕ บาท ชะพลู ๕ บาท การบุน
 ๕ บาท ผดส้มอไทย ผดมะขามบ้อม มหาหิงคุ์ ๓ ต่ดิ่ง
 หนักต่ดิ่งละ ๘ บาท โกฐน้ำเต้า ๑๐ บาท รงทอง

๓๒ บาท ยาตำ~~๓๐~~ บาท ยาทางหน้าเป็นผง กระจายน้ำ
 ต้มมะขามเปียกแทรกเกตุกถันดุกกถอน หรือกระจาย
 กิ่งไม้ รับประทานเวลาจะนอน หรือเวลาเช้าก็ได้
 เป็นยาถ่ายเดิน แก้กม แดแก่ปวด เมื่อยขบ ยอก
 แก่เดินคิง แก่กระศัย แรงกว่ายาบัตตชาติใหญ่ ๆ

ยาถ่ายชื่อพรหมประสิทธิ์

ตรีผลา ดูกส้มอติงุ กระเทียม มหาหิงคุ์ กระจวาน
 นำปริด้ารทองดีคุ์ ดูกจันทน์ ๘ ตั้งนหนักตั้งละ ๑ บาท
 ผดลลอดทงเป็ดอกไม้คองฆ่าหนัก ๘ บาท กานพลู
 ๑๘ บาท ยา ๑๑ ตั้งนทาผง นามงเปนกระด้าย บิน
 ดุกกถอน ห่อด้วยเยื่อมะขามเปียก รับประทานเวลาเช้า
 เท่าเม็ดตผ่าย ถ่ายโรคเห็นบชา ถ่ายแก้กมต่าง ๆ
 แก่กระศัยผอมแห้ง แก่วณณโรค แดเป็นยาอายุวัฒนะ ๆ

ยารักษาพยาธิใหญ่

ชิงแห้ง ดูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจวาน กานพลู
 กฤษณา กระด้าพัก ผดเอน ผดฝักชี่ ต้มอเทศ น้ำ

ประดาร์ทองต้คุ การบูน เป็ดอกส้มุดแว้ง รากไคร้ไคร้อ
 อบเชย จันทน์เทศ ชะเอมเทศ โกรฐทั้ง ๕ ยา ๒๒ ดั่งน
 หนักดั่งตะ ๕ บาท ตีปดี ๘๐ บาท รวมยา ๒๓ ดั่งน ทำผง
 ละลายน้ำร้อนรับประทาน แก้กมแน่นเพื่อ แก่จุกได้ยด
 แก่ดงท้อง ปวดท้อง ฯ

ยาแก้ลักกะปิดลักกะเปิด

ถั่วเขียว ๑ ถ้วย น้ำตาลทราย ๑ ถ้วย ต้มรับ-
 ประทานทงนา ทงเนื้อ ถ้าม่วงให้เอาผลมะค้ำคักฉาย
 ๗ ผล รากฝรั่ง ตะไคร้หางนาค ดั่งตะพอกควรต้ม
 รับประทาน เอายาคำกับหญ้าโยงไฟ บดให้เข้ากัน
 เป็นผง เตะตรงโรพื้นที่มี โดหิตออก เป็นยาห้ามเลือด ฯ

ยาแก้หืด

ให้เอาเนื่อนกขุงคดุกกับหน่อไม้ แดงหมักไว้จน
 เปียวดี แกงรับประทานแก้หืด ฯ

ยาแก้รากลือด

เปลือกมะรุมนต์ รากเจ็ดมุดเพลิง ชิงสัตว์ ราก
 ชะพุดต์ เขาพอด่มควรรำเขากนคนเขาแต่น้ำ กรอง
 ให้หมดกาก เหล็กตะปูจีน ๓ ตัวเผาไฟให้แดง คุ่มตง
 ในน้ำยาตัวละที รับประทานแก้รากลือด ฯ

ยาแก้ตาฟาง

ชาตหรรณจีน ๓ เพ็อง ฟองน้ำเผาไฟ ๓ สัตติง ดิน
 ทะเลบั้งไฟส่องไฟ ชาตผงส่องไฟ ดินประต้วส่องไฟ
 ทำเปนมง ไรยที่ดับไก่อดับ ๓ คับ ได้สุราพอด่มควรรำ
 ให้สุก รับประทานมือเดียวให้หมดทั้งยา แดดับไก่อ ฯ

ยาหยอดหูแก้คัน

เทียนทง ๕ กระเทียม ๗ กดับ ตำผงให้ละเอียด
 เคียวกับน้ำมันมะพร้าวจนยาออกดีแล้ว เอาไว้ให้เย็น
 ช้อนเอาแต่น้ำมันที่ใส หยอดหูแก้คัน ฯ

ยาสูบแก้สอ๊ก

แหวหางนกยูง หวายตะคร้อ พิมเสน ใบตำโพง
 กาส์ดักไม้ห่มมาก หันประด้มกั้น ใบตองกด้วยแห้ง
 มวนเป้นยาบุหรี สู้บแก้สอ๊ก ฯ

ยาแก้บวม

กำยานผี กำยานหอม ใบมะคำไก่ ใบมะตม
 มดยอบ ไซต เม็ดดพรรณผักกาด ว่านน้ำ กระเทียม
 เปราะหอม มหาหิงคุ์ ผิวมะกรูด ชิงสัต ยาทางน^{๕๕}
 เอาเต็มอภาคพอส้มควรว ทำผงบดบั้นแห้งไว้ กระจาย
 ดุรรทาแก้บวม ฯ

ยาแก้บวม ๕ ประการ หรือบวมทั้งตัว

ผักเดียนผี ๒ ส่วน ใบชเห็ดก ๓ ส่วน ใบมะคำไก่
 ไซต ข่า กระเทียม กระตองเต้านาเผาไฟ ปนขาว
 ๖ ส่วน^{๕๕} ดั่งตะ ๔ ส่วน ว่านนางคำ ๘ ส่วน ยาทางน^{๕๕}ทำ

เปนนงบนแห้งไว้ ใช้ทาแก้ฟกช้ำต่าง ๆ ทาแก้บวม
 ๕ ประการ แดบวมทงคิ้ว เพื่อบุพโพโตหิตในกอง
 ตมูฐฐานนั้น ๆ หน้าสุราเป็นกระด้าย ฯ

ยาแก้มะเร็งโร แลหิตตะมอย

ปูนแดงกึ่งกับหมากโตเท่าเมล็ดถั่วย้ง ตำร้อม
 ๑ บาท กัมมะถัน ๑ บาท ใบทองพันชั่งสด ๑ บาท ตำ
 รวมกันคนเอาแต่น้ำ ทาแก้มะเร็งโร แดแก้หิต ตะมอย
 หายแฉะ ฯ

ยาแก้เท้าร้อน

ถ่านไม้สักพอควร ถ่านพริกเทศ ๖ เม็ดดี ดินประดี
 ๑ หยิบมือ ยา ๓ ตำรับบดให้ละเอียด ละลายน้ำขาว
 ทาแก้ร้อน ฯ

ยาพ่นงูสวัด

ใบสนุ่นสด เคี้ยวให้แหลกแล้วพ่น ตับพิศม้ง-
 สวัด หรือไซดกให้ละเอียด ละลายสุราทาก็ได้ ฯ

ยาฟันดับพิษมีไฟ

เอาหัวหอมทุบให้ซำ ต้มกับผงฟอกควรร เดือด
แล้วปลงลงเอาไวให้เย็นแล้วพ่น ใช้เวลาผู้หญิงอยู่ไฟ
ให้แต่บรอันฉิวหนึ่ง หรือเป็นเม็ดเป็นฝนผูกตั้งฉิว
มะกรูด มีอาการปวดแต่บปวดรอน ให้พ่นจนทั่ว ฯ

ยาแก้ไอเจียน

ลูกมะยมอ่อน ลูกยอ ลูกผักชี แก่นลำน แก่นจันทน์
เทพทราโร รากชะพลู รากแฝกหอม ต้นตะไคร้ หัวหอม
แห้วหมู ขิงแห้ง หญ้าคันทน์ ยา ๑๓ ดั่งนี้เอาต้วน
เท่ากัน ต้มเป็นยาจิบกินแก้ไอเจียนได้ทุกโรค ฯ

ยาแก้ไอคัดยอกปวดบวม

เอาไฟดัดด กับการบูน เท่ากันตำให้แหลกห่อผ้า
นียบกระเบื้องรอน ใช้ประคบตรงทซำ หรือเค็ดดนน
เป็นยาแก้ซำหรือเค็ดด ปวดบวม หรือกระดูกเค็ดด

หรือถกตีฟกชา หรือหกต้ม ตกคนไม้ มีอาการให้
 ยอกชดปวดบวมกดเจ็บ ๆ

ยาปิดบาดแผลเรอรั้งต่าง ๆ

เกลือหนัก ๒ ตำลึง ข้าวสารหนัก ๓ บาท ชมันน้อย
 หนัก ๒ บาท เถาชิงช้าชาดีหนัก ๑๐ บาท ประเพ็ดหนัก
 ๕ บาท รวม ๕ อย่างตำคนเอาแต่น้ำ ๓ ส่วน น้ำมัน
 มะพร้าว ๓ ส่วน ผสมกนตงไฟเคี่ยวให้เหือดแต่น้ำมัน
 (คือเหือด ๑ ส่วน) แล้วเติมขผงแขงตงพอผสมควร
 พอให้เป็นขผงเหนียว ใช้ปิดบาดแผลเรอรั้งต่าง ๆ ๆ

๗๐๖
 ท

ยาปิดแผลมะเร็ง

เมต็ดด้าแดง ไม้ดัก แก่นประตู เมต็ดด้าโพง
 กั้นชา ยาทางนเอาพอควร ตับให้แหดก มะพร้าวให้มา
 ชุดคนเอาแต่น้ำ แล้วเอายาทั้ง ๕ นนปนตงในน้ำกระทิ
 หุงไปจนเปนน้ำมัน แล้วกรองเอาแต่น้ำมัน เอาขผง

แข่งพอคกร ได้ตงเคี้ยวไปพอเหนื่อย ใช้บีดแผดมะเร็ง
หายแเด ๗

ยาแก้ขัดเบา

คองกถวยนาวาแห้ง ๓ กำมือ เบยจินเผา ๓ เบย
ดาร์ดัม ๑ บาท ๓ ดั่งนคัมรบบประทาน แก่ขัดเบา ๗
อีกชานหนึ่งให้เอา ยอดอ้อ ๓ ยอด ดินประดี
ขาว ๑ หยิบมือ โขลกเข้ากัน แล้วเอาฝางฝนกับน้ำ
ปูนได้ ฝนดงกับยานนคณเอาแต่หน้า เปนยาดีดรบบประ-
ทาน แก่ขัดเบา แต่ทำให้เบาต้องดี ๗

ยาแก้สอิก

หน้าตาต ๓ หยิบมือ ผัดมกับน้ำดัมชนิดหน้อย รบ-
ประทานแก้สอิก ๗
อีกชานหนึ่งให้เอา แวงหางนกยูง ตาไม้ไผ่บ่า
ยา ๒ อย่างนคะเนเอาพอต้มคกร เผาไฟให้เปนนถ่าน
แล้วละลายนารอรรบบประทาน แก้สอิกหายแเด ๗

ยาแก้ปวดศีรษะ

กานพลู ๒ ดอกเคียวให้แหลก กินกับน้ำชา ๑ ถ้วย
แก้ปวดศีรษะ ๗

ยาแก้ปวดท้อง หรือ เตนต้อย

เอาหัวหอมทบ หรือฝาน ถูตรงที่ถูกด้อยซ้ำ ๆ
ถ้าด้อยที่คอให้เคียวหัวหอมซ้ำ ๆ แล้วกดลงลงไป ๗

ยาแก่นารอนลาวก

เอากากใบชา โขลกให้ละเอียด พอกตรงที่ปวด
จะหายเร็วที่สุด ๗

อีกขนานหนึ่ง ให้เอาน้ำปลาทา หรือ ดาดตรงที่ถูกล
ปวดนั้น ขนานหลังนตองใช้ทาในขณะที่ถูกลวด อย่า
ให้ชาเกินกว่า ๓๐ นาที ๗

ยาแก้หัด

ต้ดตอง ๕ หัวผักหนามทง ๒ เอาพอต้มควรร ต้ม
เอาบแก้หัดหายเด ๗

ยาแก้ปวดฟันรำมะนาด

เกลือ ๒ บาท การบูน ๑ บาท ตำร้อม ๑ ตำเปิน
ผงใช้ดีฟันเวลายาเข้าทุก ๆ ๑ วันคืนก็ ๑

ยาแก้เส้น เอ็น เมื่อยขบ เจ็บหลัง เจ็บเอว

๑, ขาวเย็นทั้งดองอย่าง ๆ ละ ๒๐ บาท ๒, แก่นไม้
แดง ๒๐ บาท ๓, มะพร้าวหัว ๑ ลูก เอากะรากับเนื้อใน
ผ้า & ซัก คั้นกินต่างน้ำ ๑

ตำร้อม
หัว
หัว

อีกขนานหนึ่ง เอาหัวบัวบกนด้ายปอกเปลือกตาก
ให้แห้ง ๑ ทนาน กดด้วยน้ำไทยสุกพอห้ามเอาแต่เนื้อ
ตากให้แห้ง ๑ ทนาน ลูกข่อยสุกตากให้แห้ง ๑ ทนาน
พริกไทยอ่อน ๑ ทนาน ยา & สิ่งนี้ตำเปินผงรวมกัน
แล้วนำผงแท้พอควรตั้งไฟให้เดือด เอายาทั้ง & ไล้ดง
กวนไปพอบนลูกกอดอนได้ รับประทานเข้าเย็นเท่าผล
พุทซา เปนยากำลัง แดแก่เส้นเอ็นด้วย ๑

(หมวดยาแก้ไอ)

ยาแก้ไอขนาน (ก)

ขมิ้นน้อย ๒ กระเทียม พริกไทย ดีปลี พอส้มควรว
 ใบบับเต่ายาทั้งหลาย ทำผงบ้นแห้งไว้ ๕ ๕
 กวาดแก้ไอ ๑

ยาแก้ไอขนาน (ข)

ผลมะเกลือทำอายุคนบ้วย ตำคั้นเอาแต่น้ำ กวน
 ๕
 กับน้ำผึ้งให้เซากันดี จิบกินแก้ไอ ๑

ยาแก้ไอขนาน (ค)

ลูกจันทน์ ๓ บาท ดอกจันทน์ ๓ บาท กระวาน
 ๓ บาท กานพลู ๓ บาท พริกไทย ๓ บาท ดีปลี ๓ บาท
 ชิงแห้ง ๓ บาท น้ำประตารทของสัตถุ ๓ บาท รากไคร้เค็ด
 ๓ บาท รากมะเขือขิน ๓ บาท เป็ดอกมะกาดำคั้นบง
 ๓ บาท ผักส้มบ้อยบง ๓๓ บาท ยาทั้งนี้ทำเป็นผง

น้ำต้มมะขามเบยกแทรกเกิดอแดหน้าคาคต ตะดาขกวาด
 แก้อ ไซไตทงเด็กแดผู้ใหญ่ ๗

ยาแก้ไอขนาน (ง)

สารส้ม ๓ สติง ขมิ้นน้อย ๓ สติง ใบดวาด ๓ บาท
 ใบคาคตหม่อน ๓ บาท ใบกระเพรา ๓ บาท ผลมะแว้งต้น
 ๒ บาท ผลมะแว้งเครือ ๒ บาท ยาทงนทาผง บดด้วย
 น้ำร้อนบดเม็ดไฉ ตะดาขน้ำต้มมะขามเบยกแทรก
 เกิดอ ดึงเหลื่อม พิมเสนเกิด จิบเปนยาแก้อ แก
 เต็มหะเหนียว เต็มหะแห่งจุกคาคอ แดแกหวัดดงคอ
 เด็กไซกวาดก็ได้ ๗

(หมวดยาแก้ปากเบ้อย)

ยาแก้ปากเบ้อย (ก)

เลือดปลาไหล กัมปูนปากเต้า เอาพอควร การบูน
 ๒ สติง ยา ๓ อย่างนกวนให้เข้ากันดี ไซทาแก้ม

ถ้าเบื่อยข้างขวาให้ทาข้างซ้าย ถ้าเบื่อยข้างซ้ายให้ทา
ข้างขวา กลับกัน ๆ

ยาแก้ปากเปื่อย (จ)

จันทน์ทอง ๒ กระจ๊ะมะขาม กระจ๊ะโพ เป็ดอก
ใช้พอกแล้ว นำประดาร์ทองต้สุ ยา ๒ ดั่งนั้นเอาพอกควร
แบ่งส่วนเท่ากัน ทำผงบดด้วยน้ำตุกเบญจกานี่ฝนปน
กระสายบั้นแห้งไว้ ใช้กวาด ใช้ทา ใช้อม หรือบ้าย
เป็นยาดีมานปากเปื่อย ๆ

ยาแก้ปากเปื่อย (ค)

ผดมะกอกเผาไฟ ๓ ส่วน มะขามบ้อมเผาไฟ ๓ ส่วน
ยา ๒ ดั่งนั้นทำผง บดบั้นปนแห้งไว้ ตะดาบนำผง หรือ
นำมะนาวแทรกเกิดเป็นกระสาย กวาด หรือชุบด้าดีอม
เป็นยาดีมานปากเปื่อย ใช้ได้ทั้งเด็ก แดผู้ใหญ่ ๆ

ยาแก้ปากเปื่อย (ง)

รากหมาก รากมะพร้าว รากตาล รากไม้รวก
 ขาวเย็นทั้งสอง กำมะถัน ยา ๗ ดั่งนี้ เอาตั้งวนเท่ากัน
 พอดีสมควร ต้มเอาน้ำอมเป็นยาดมปากเปื่อย ๑

ยาดองแก้ปากเปื่อยคอเปื่อย

ดุกยอ ๓๓ ดูกดัดให้ละเอียด เถาวัลย์เปรียงดัด
 ให้ละเอียดเอาตั้งวนเท่าดุกยอ เกดือไล่พอเค็ม ดอง
 ตากแดด ตากน้ำค้าง รับประทาน แก้ปากเปื่อย
 คอเปื่อย ๑

(หมวดยาแก้ไข้ประตง)

ยาแก้ประตงร่อยอย่าง

ให้เอาพริกไทย ๗ เม็ด ขิง ๗ แว่น ดั้งดี ๗ ดอก
 ฟ้าด ๗ แว่น กระเทียม ๗ กัดบ งาข้างกว้างเปนมง
 พอดีสมควร ยาทั้งนี้รวมกันตำให้แหลก เอามะกรูด
 ๓ ผล คว้านเอาไส้ออกแล้วเอายาอัดเข้าไปทั้ง ๓ ผล

บัตปลาเดี่ย ได้หม้อต้ม เคี้ยวให้เบื่อย แด้วตำให้แหลก
เอานาทคมนนเปนกระถ้าย ดะดาวยพอกผประดงหายแดง

ยาแก้ประดงทราย

ใบหญ้านาง ใบคะเม้ง ใบหมากเมี้ย ใบหมากผู้
ขมน้อย ย่า & ดั่งนตากนเอานาทาประดงทราย ฯ

ยาแก้ไข้ประดง (๑)

รากกำปลาทัง ๒ รากคืบเต่าทัง ๒ รากคุดุมพุก
รากมะเดื่อชุมพร รากหญ้านาง รากคองแตก ข้าว
เย็นใต้ รากคันทา รากท้าวยายม่อม ยา ๑๑ ดั่งน
เอาพอกควร ผักคูน ๓ ผัก ใบมะกา ๑ กำมือ ยา ๑๓
ดั่งน คัมรบบประทาน เซ้าเย็น แก้ประดงทังปวง ฯ

ยาแก้ไข้ประดง (๒)

คัมปอกกระเจา คัมกระเพตาแดง ๒ ดั่งนคัมรบบ-
ประทาน เซ้า เย็น แก้ไข้ประดง ฯ

ยาแก้ไข้ประดง (๓)

รากเสนียด ๑ รากคูน ๑ ดูกจันทน์เทศ ๑ ตำม
 ดั่งสูตรรับประทานเข้าเย็น ๆ

ยาอนันตคุณ

ยาดำ ๓ บาท ตีปดี ๒ บาท มหาหิงคุ์ ๒ บาท
 ขิงแห้ง ๒ บาท พริกไทย ๒ บาท การะบูน ๕ ตำม
 กระวาน ๒ ตำม กานพลู ๕ ตำม ยา ๘ ตำมทำผง
 นาผง นาขิง นาไฟด นามะกรูด น้ำส้มสายชู น้ำ
 มะงั่ว เบนกระสาย รับประทานแก้ลม แก้กระศัย
 เท้าเย็น มือเย็น จุก เลือด ผอมแห้ง ใจ ๆ

ยาแก้เลือด, แก้จุกเสียด ๆ ล ๆ

ขิง ข่า กระท้อ ไฟด กระชาย ตำคาน เจ็ดมุด
 ว่านน้ำ ชะพลู เอราก ตีปดี ใบมะตูม ใบบัวบก
 หัวแห้วหมู บระเพ็ด พริกไทย ยา ๑๕ ตำมนี้ เอา

เต็มอภาค ทำผงละลายน้ำผง กินแกเดือดคชช น้าตุรา
 แกจุกเดี่ยวต แกบด นารอน แก้อหิวาต์ น้าปลาต ฯ

ยาทองนimitต์

บระเพ็ด ๘ บาท ว่านหางค้ำ ๘ บาท การะบุน
 ๕ บาท ตำรต้ม ๕ บาท ข่า ๕ บาท โพล ๕ บาท
 ปูนขาว ๑ ทนาน ยา ๗ ตำรคองด้วยน้าตุก ไว้ ๗ วัน
 กินแกปวดท้อง ดงท้อง แน่นท้อง จุกเดี่ยวต แก
 วัณณโรค แกกระคัย เห็นบชาแด ฯ

ยานัตถุ

ยานุน ๕ บาท ปูนกนกับหมาก ๕ บาท เปราะ-
 หอม ๒ ตำร (เวตาทำให้ผสมตุราพอต้มควรรแกยา)
 นัตถุแก ปวดคัรชะ แกหวัด แกตมต่าง ๆ แกรา-
 มะนาด แดผแรกเปน ยานัตถุชานนหมักคนนิยมใช้
 โดยมาก ฯ

ยาจันทลีลาแก้ไข้

โกฐศอ โกฐเขมา โกฐจุฬาตำพา จันทน์ทั้งดอง
 กระจคอม บระเพ็ด รากปลาไหลเผือก ยา ๘ ดั่งน
 เขาเต็มอกภาคพอดมควร ทำเป็นผง แก้ไข้สั้น ไข้ฤดู
 ดับพิษไข้ แก้ไข้ผิดตำแดง กระจาดยหน้าดอกไม้เทศ
 หรือนามูตร น้ำขาวขาวก็ได้ ฯ

ยาแก้บิด

ลูกเบญจกานี ๒ บาท ลูกมะตูมอ่อน ๒ บาท ลูก
 จันทน์ ๒ บาท กานพลู ๒ บาท ขยายขึ้น ๑ ดั่งดิ่ง ยา
 ๒๕๐ ทงหนามงท่าเม็ดคั่ว นารอน น้ำปูนใส เป็นกระจาดย
 รับประทานแก้บิดดีแต่ ฯ

ยาต้มแก้โรคพอมแห้ง

กินไม่ได้ นอนไม่หลับ เป็นยาบำรุงกำลัง เจริญ
 อาหาร แก้กระษัย เห็นบชา เป็นยาธาตุวิมณะ ให้

เอาไฟต ๕ บาท ผักราชพฤก ๕ บาท หัวหมู ๕ บาท
 ประเพ็ด ๕ บาท หนอนตายอยาก ๕ บาท ลูกประจำ
 ดักวาย ๕ บาท ลูกมะขามป้อม ๕ บาท ขาวเย็น
 ทั้งสองสิ่งละ ๕ บาท แกนขเหล็ก ๕ บาท ลูกมะค้ำไก่
 ๕ บาท ต้มกึ่งใหญ่ ๑ บาท ต้มกึ่งน้อย ๑ บาท
 ลูกส้มอไทยเท่าอายุ วิธีต้ม ให้เอาตองกด้วยรองกัน
 หม้อ ดงด้วยประจุชาติ (อหวิณย์ ปจุจกขามิ) ส่วน
 ตองบีดปากหม้อ ดงด้วยพระเจ้า ๕ พระองค (นโม-
 พุทชาย) เอายาดงหม้อแล้วเติกด้วยประจุชาติ ต้มใน
 ที่แจ่ง มีดอกไม้รูปเทียนบูชาพระ ฯ

ยาถ่ายพิษม์ ไข้พิษม์

เอาผักราชพฤก ๑๓๕ หนทนทง ๒ หัวหมู ก้านเดีดา
 ยาดำ ๑ บาท ยานอกนนดั่งละ ๑ บาทเหมือนกัน ต้ม
 กินแก้พิษม์ไข้ ทั้งดงด้วยเด ฯ

ยารุกาฬ

เอาตาไม้ไผ่ป้า ๓ ตาเผาให้ใหม่เกรียม ๓ ดูกดบ้า
 เดือดเผาให้เกรียม ๓ รากจิงจ้อ ๓ ดูกมะขามบ้อม ๓
 ด่มอทั้งสอง ๓ ดูกมะค้ำคักวาย ๓ ดูกจันทน์ ๓
 ดอกจันทน์ ๓ กระจวาน ๓ การพดู ๓ เทียนทอง ๕
 ดัดอดเม็ดคกนดงทอง ๓ เม็ดคมาเดี่ยวก่อน บททำ
 แต่งไว้ก่อน ยาทงนเอาตั้งละ ๓ บาท ค้ำผงไว้ น้ำ
 กระจาดน้ำทำค้ำให้ดูกเดี่ยวก่อน ๗

ยาพอกฝีแตกแล้วเบื่อยเน่า

ทำนให้เอาใบไม้เน่าตามคดั่ง ๓ ชมันอ้อย ๓
 มาค้ำพอกที่แผลเกิดคั่นกแดด ๗

ยาพอกฝีให้ยุบ เกลื่อนฝี

เอาพริกไทย ๓ พริกเทศ ๓ ชำ ๓ ตะไคร้ ๓
 กระจาย ๓ หญ้ายอนไฟ ๓ ผักแว่นน้ำ ๓ หัวหอม ๓

ของทำ

กระเทียม ๓ เม็ด ตูดุมระระกอ ๓ เอาเท่า ๆ กัน ตำ
 บั่นไว้เป็นแท่ง เวลาคะทา เอากระต่ายน้ำมะนาว
 ละลายทาเถิด ดันักไตไซ้มาแต่้วย่าذنแท้ให้เลย ๑

ยาแก้เหงื่อตกเกินไป

เอาก้ามปูทะเล ๓ ตูดกัฏฐ ๓ ดินดอพง ๓
 ผิวมะตูมอ่อน ๓ เปราะหอม ๓ ตำละลายกับน้ำ
 ชาวข้าว โฉนมคั้วเหงื่อหยุดแต่ ๑

ยาพอกเกลื่อนฝีทั้งปวง

เอาผักขวง ๓ ใบหญ้านาง ๓ ใบกากระทิง ๓
 ใบหมีเหม็น ๓ ขมิ้นข่อย ๓ เขากระบือเฒ่า ๓ บด
 พอกฝีทั้งปวงแต่ ๑

ยาเกลื่อนฝีทั้งปวง

ทำนให้เอารากหญ้านาง ๓ ดั้มบ็อยทั้ง ๕ เป็ดอก

ตะเคียน ๑ เป็ดอกดำโรง ๑ เชือกเขาหนัง ๑ ต้มกิน
 ภายในหายแฉะ ^{๕๕} ยาทงนเอาเล่มอภาค ๑

ยาแก้ลักกะปิดลักกะเปิด

ท่านให้เอาหัวยาขาวเย็นทั้งสอง ๒ รากอังกฤษ ๑
 รากถั่วแฉะต้น ๑ รากหนอนตาขอยาก ๑ ^{๕๕} ยาทงนเอา
 เล่มอภาค ต้มให้คนไขรับประทานเด ๑
